

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Затверджено
вченого радиою історичного факультету
Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка
протокол № 10 від 23.12. 2022 р.

Декан факультету

Анатолій ГЛУШКОВЕЦЬКИЙ

ПРОГРАМА КОМПЛЕКСНОГО ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО ІСПИТУ

Для спеціальності 052 Політологія
Галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
За освітньо-професійною програмою «Політологія»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Розробники програми:

О. В. Віннічук, кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри політології та філософії, В. Ю. Маркітанов, кандидат політичних наук, доцент, С. Г. Вонсович, доктор політичних наук, професор, В. В. Кобильник, кандидат політичних наук, доцент, В. Г. Чабанов, кандидат філософських наук, старший викладач,

:

Ухвалено на засіданні кафедри політології та філософії

Протокол №4 від 15.11.2022

Завідувач кафедри

Ольга ВІННІЧУК

Ухвалено на засіданні науково-методичної ради історичного факультету

Протокол №12 від 23.12.2022

Голова ради

Валерій СТЕПАНКОВ

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньої програми Ольга ВІННІЧУК

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Атестація здобувачів вищої освіти спеціальності проводиться у відповідності до Закону України «Про вищу освіту», освітньо-професійної програми «Політологія» та навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти денної форми навчання за спеціальністю 052 «Політологія». Забезпечення атестації здобувачів вищої освіти здійснюється згідно з Положенням про порядок створення та організацію роботи екзаменаційної комісії в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка.

У відповідності до освітньо-професійної програми «Політологія» та навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр за спеціальністю 052 «Політологія», затвердженого рішенням Вченої ради Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, формує атестації здобувачів вищої освіти є комплексний екзамен. Він передбачає оцінювання результатів навчання, визначених галузевим стандартом вищої освіти та освітньо-професійною програмою.

До структури атестаційного екзамену входить оцінювання компетентностей з навчальних дисциплін професійної підготовки: загальна теорія політики, історія зарубіжних політичних вчень, практична політологія, порівняльна політологія, технології політичних процесів, державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні, зв'язки з громадськістю, історія політичної думки в Україні, партологія, політичні системи і режими, політичний менеджмент, політичні еліти і лідерство, етнополітологія, теорія та історія міжнародних відносин.

Метою проведення кваліфікаційного екзамену є перевірка результатів навчання, набутих професійних знань та навичок у практичній діяльності здобувачів вищої освіти.

Для проведення атестації здобувачів освітнього рівня «Бакалавр» ОПП «Політологія» спеціальності 052 «Політологія» створюється екзаменаційна комісія. Головою екзаменаційної комісії призначається фахівець у відповідній галузі або провідний науковець відповідного напряму наукової діяльності. Головою екзаменаційної комісії також може призначатись науково - педагогічний працівник з напряму підготовки/спеціальності, який не є працівником університету.

Розклад роботи кожної екзаменаційної комісії складається випусковою кафедрою, узгоджується з головою екзаменаційної комісії за встановленою формою. Кваліфікаційний екзамен проводиться на відкритому засіданні екзаменаційної комісії за участю не менше половини її складу за обов'язкової присутності голови екзаменаційної комісії.

До проходження атестації допускаються здобувачі вищої освіти, які в повному обсязі виконали навчальний план за ступенем вищої освіти «Бакалавр». Остаточна ухвала про видачу студентові випускного курсу диплома з відзнакою виноситься на засіданні екзаменаційної комісії з урахуванням результатів його державної атестації та поданих матеріалів до екзаменаційної комісії.

Атестація завершується видачею документу державного зразка про

присудження студентам ступеня бакалавра із присвоєнням кваліфікації: «Бакалавр. Політолог».

Програмні компетентності навчання:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати спеціалізовані завдання в предметній сфері політології та застосовувати ключові теорії і методи політичних досліджень та аналізу політики у експертно-аналітичній, політико-організаційній, консультаційній, викладацькій і громадській сфері практичної професійної діяльності.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 03	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу при оволодінні загальними основами філософії та використання у професійній діяльності.
ЗК 04	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, розуміння процесів розвитку історії і культури України, їх використання у професійній діяльності.
ЗК 05	Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями, творчо мислити, нестандартно вирішувати задачі, проявляти самостійність міркувань та умовиводів.

Фахові компетентності

ЗК07	Здатність застосувати теоретичні основи наукового дослідження, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.
ЗК08	Здатність до орієнтації на ведення здорового способу життя як життєвої необхідності
ЗК ФК01	Розуміння загальної природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи основні віхи розвитку уявлень про політику та її сучасні інтерпретації щодо умов, напрямків та розвитку зарубіжних політичних вчень для розуміння сутності політичних процесів.

ФК 02	Базові знання нормативної та позитивної політичної теорії; володіння та оперування на практиці теоретико-методологічними засадами теорії політики.
ФК 03	Базові знання практичної політології; розуміння основних функцій практичної політології.
ФК04	Здатність до компаративного аналізу; застосування результатів компаративного аналізу при дослідженнях політичних явищ та процесів під час професійної діяльності
ФК 06	Розуміння сучасних технологій політичних процесів, підготовку і реалізацію політичних рішень.
ФК 07	Здатність до володіння теоретико-методологічними інтерпретаціями та емпіричними дослідженнями у сфері державного будівництва і місцевого самоврядування в Україні.
ФК 08	Розуміння ключових принципів функціонування та закономірностей розвитку влади та публічної політики; здатність до проведення PR - кампаній у сфері публічної політики.
ФК 09	Здатність до застосування ключових політологічних понять, теорій і методів до аналізу владно-політичних відносин політичних акторів, інститутів та ідей і володіння теоретичною спадщиною класиків і сучасників національної політичної думки.
ФК10	Розуміння ключових принципів функціонування та закономірності розвитку політичних інститутів; здатність до моделювання устрою і механізмів функціонування політичних партій.
ФК 11	Розуміння базових особливостей реалізації влади у різних політичних системах, їх соціально – економічного та соціокультурного контексту функціонування та взаємодії; здатність володіти та оперувати принципами і підходами до аналізу сучасних політичних систем і режимів.
ФК 12	Здатність розуміти ключові принципи функціонування та закономірності розвитку публічної політики, моделі і комунікаційні аспекти політичного менеджменту.
ФК 13	Розуміння процесу соціально-політичного управління, аналіз законів та закономірностей функціонування та ролі у соціальному процесі політичних еліт і лідерів.
ФК14	Здатність володіти теоретико-методологічною інтерпретацією та емпіричними дослідженнями у сфері етнополітології.
ФК17	Розуміння ключових принципів функціонування та закономірностей розвитку світової політики, регіональної політики; здатність використовувати професійні методики до аналізу сучасних міжнародних відносин.

Програмні результати навчання

ПРН 05	Вміти використовувати знання із історії зарубіжних політичних вчень для розуміння сутності політичних процесів.
ПРН 06	Використовувати сучасні політологічні теорії, концепти та методи для аналізу політики; застосовувати на практиці категоріально-понятійний апарат теорії політики.
ПРН 07	Розуміти базові особливості реалізації влади у різних політичних системах; аналізувати конкретні ситуації політичного життя та формувати тенденції його подальшого розвитку.
ПРН 08	Застосовувати на практиці базові знання нормативної та позитивної порівняльної політології.
ПРН 09	Знати специфіку сучасних методик прикладного аналізу політичних явищ та процесів; вміти самостійно планувати, проектувати, оформлення і оприлюднювати результати політологічних досліджень.
ПРН 10	Застосовувати теоретичні знання та практичні навики для аналізу процесів включення політичних партій у діяльність та реалізацію політичної влади
ПРН 11	Розуміти базові особливості формування та функціонування системи органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні

ПРН 12	Застосовувати базові знання щодо ключових принципів функціонування, закономірностей розвитку влади та публічної політики під час проведення PR-кампаній.
ПРН 13	Володіти базовим професійним категорійно-поняттєвим та аналітично-дослідницьким апаратом історії національної політичної науки.
ПРН 14	Застосовувати ключові політологічні поняття, теорії та методи до аналізу владно-політичних відносин політичних акторів, інститутів.
ПРН 15	Розуміти базові особливості реалізації влади у різних політичних системах; принципи і підходи до аналізу сучасних політичних систем і режимів.
ПРН 16	Розкривати базові знання щодо ключових принципів функціонування політичних інститутів та процесів, моделей і комунікаційних аспектів політичного менеджменту.

ПРН 17	Застосовувати ключові політологічні поняття, теорії та методи аналізу владно-політичних відносин політичних акторів, інститутів, основних тенденцій розвитку політичних еліт і лідерства.
ПРН 18	Застосовувати ключові політологічні поняття, етнополітичні ідеї та їх розвиток відповідно до історичного контексту.
ПРН 21	Використовувати сучасні політологічні теорії, концепти та методи для аналізу політики на міжнародному рівні; знання основних тенденцій і закономірностей розвитку міжнародних відносин та міжнародної політики.
ПРН 23	Демонструвати знання концептуальних зasad, основних напрямків розвитку політики в історії зарубіжних країн.
ПРН 26	Навики пошуку, узагальнення та аналізу інформації різних типів, вміння оформляти і оприлюднювати дані за результатами опрацювання інформаційних масивів
ПРН 27	Вміння практичної політичної діяльності під час проходження виробничої політологічної практики
ПРН 28	Вміти застосувати теоретичні знання основ наукового дослідження під час підготовки курсових робіт (загальна теорія політики / політичні системи і режими)
ПРН 29	Демонструвати застосування теоретичних знань основ наукових досліджень під час підготовки курсових робіт (державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні / теорія міжнародних відносин та міжнародна політика)

ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІН, ЩО ВИНОСЯТЬСЯ НА КОМПЛЕКСНИЙ КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ ЕКЗАМЕН

Історія зарубіжних політичних вчень

1. Політичні вчення у країнах Стародавнього Сходу

Політична думка у Стародавній Індії. «Веди», «Упанішади», «Закони Ману» – теоретичні джерела брахманізму. Буддійські писання.

Патріархально-патерналістська думка стародавнього Китаю. Конфуціанство. Конфуціанська концепція державного правління. Моїзм (концепція формування держави через укладення суспільного договору). Легізм. Даосизм.

2. Політичні вчення у Стародавній Греції

Політичні ідеї Сократа.

Вчення Платона про суспільство, державу. Концепція ідеальної, справедливої держави (праця «Держава»). Вчення Платона про роль законів у житті суспільства. Еволюція поглядів на сутність і функції закону в працях «Держава» і «Закони».

Політичні погляди Аристотеля. Аристотель про мету і сутність політики. Погляди Аристотеля на державу, її походження і форми (монархія, аристократія, поліція, тиранія, олігархія, демократія). Праця «Політика».

3. Політичні вчення Західної Європи періоду феодалізму

Аврелій Августин як представник християнської політичної ідеології.

Пізнання Бога і божественної любові – мета і цінність людського духу. Ідеал верховенства церкви над державою («Про Град Божий»).

Політико-правова доктрина Фоми Аквінського його вчення про походження, сутність держави та елементи державної влади. Класифікація форм правління. Походження і функції держави.

Емпірична політична наука Ніколо Макіавеллі. Н. Макіавеллі про предмет політичної науки. Поняття «держава» в інтерпретації вченого. Вчення про державу і владу. Праця «Державець». Політика і мораль.

Теорія абсолютизму Жана Бодена. Вчення Жана Бодена про державу і право. Боден про суверенітет державної влади і форми держави.

Політична ідеологія утопічного соціалізму Томаса Мора і Томазо

Кампанелли. Ідеальний суспільний і державний лад в «Утопії» Томаса Мора і «Місті Сонця» Томазо Кампанелли.

4. Політичні вчення XVII – першої половини XIX ст.

Політико-правова теорія Шарля-Луї де Монтеск'є. Політико-просвітницький матеріалізм Монтеск'є. Вчення про право і закон. Значення політичного чинника – форми правління. Поняття політичної свободи. Теорія розподілу влад Монтеск'є.

Політичне і правове вчення Ж. Ж. Руссо. Руссо про причини виникнення і розвитку суспільної нерівності. Теорія договірного походження держави. Обґрунтування ідеї народного суверенітету. Руссо про суспільство. Соціально-політичний ідеал Ж. Ж. Руссо.

Лібералізм Джона-Стюарта Міла. Віра в демократію та в її переваги. Історико-філософська концепція розвитку суспільства. Про співвідношення свободи, держави і суспільства. Вимоги до законодавчої влади, розширення виборчого права.

Північноамериканська політична думка. «Декларація незалежності». Демократичний радикалізм Томаса Пейна. Ліберальний демократизм Томаса Джеферсона. Конституція США. Теорія федералізму О. Гамільтонна.

Ліберально-демократичні ідеї Жана-Антуана Кондорсе. Застосування теорії ймовірності до політичної науки. Праця «Досвід про застосування аналізу до ймовірності ухвалення установ більшістю голосування». Теорія соціального вибору. Аналіз політичної історії людства (десять епох історичного розвитку).

Теорія консерватизму Едмунда Берка. Заперечення теорії природного права, суспільного договору, народного суверенітету. Суть консервативних поглядів мислителя на історичний процес, державу і суспільство. Праця «Роздуми про революцію у Франції».

Антropологія Канта. Сутність категоричного імперативу. Вчення про державу. Призначення держави. Три категорії права (природне, приватне, публічне). Громадянське суспільство. Суспільно-політичний ідеал і проект вічного миру.

Погляди Г. В. Ф. Гегеля на політику і державу. Філософські основи соціально-політичних ідей. Намагання створити науку про державу. Необхідність і свобода. Співвідношення громадянського суспільства і держави. Концепція розподілу і органічної єдності влади. Конституційна монархія. Гегель про міжнародне право, війну і мир, про природний стан у сфері міжнародних відносин.

Розвиток ідей парламентаризму Єремією Бентамом. Політичні ідеї І. Бентама (Англія). Утилітаризм. Три аспекти утвердження політичної свободи. Критика теорії природного права і договірного походження держави. Бентам про форми держави і представницьку демократію.

Теорія демократії Алексіса де Токвіля. Сутність світової «демократичної революції». Ознаки демократії. Небезпеки на шляху до демократії. Ідеал демократії.

5. Політичні вчення другої половини XIX – XX ст.

Вчення Ф. Ніцше про державу і право. Концепція волі до влади. Держава як засіб культурної та соціальної еволюції. Держава і особа.

Держава та історична перспектива. Аристократична інтерпретація природного права як права на нерівність і привілеї. Погляди Ніцше на війну і мир, на революцію як загрозу культури.

К. Маркс і Ф. Енгельс про історичний розвиток класового суспільства і держави. Марксизм про історичну роль соціалістичної держави і права та про умови їх відмирання.

Політичні погляди Хосе Ортеги-і-Гасета. «Повстання мас». Проблема взаємозв'язку між представниками натовпу і державою. Актуальність проблем, що розглядаються у «Повстанні мас».

Неоконсерватизм Фрідріха Гаєка. Критика тоталітарного соціалізму у праці «Дорога до рабства». Сутність свободи і небезпеки на шляху її утвердження. Глобальна загроза тоталітаризму. Приклади тоталітарних режимів (націонал-соціалізм, народний соціалізм, марксистський соціалізм).

Політичні теорії держави. Теорія конвергенції (З. Бжезинський, Р. Арон, П. Сорокін). Теорія «плуралістичної демократії» (Р. Дарендорф, М. Дюверже, Г. Ласкі). Теорія еліти італійських політологів В. Парето і Г. Москі. Технократичні концепції. «Революція менеджерів» Дж. Бернхема. Концепція влади і бюрократії (М. Вебер, Р. Міхельс, А. Бентлі).

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Андрусяк Т. Історія політичних і правових вчень. Л.: Видав. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001.
2. Енциклопедія політичної думки. К.: Дух і Літера, 2000. 472 с.
3. З історії політичної думки: від стародавності до наших днів: Курс лекцій за редакцією Бориса Кухти. Львів, 1997.
4. Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера. К.: Тандем, 2002. 584 с.
5. Кирилюк Ф. М. Історія зарубіжний політичних вчень Нової доби: навч. посібник. К.: Центр учебової літератури, 2008. 414 с.
6. Кирилюк Ф. М. Філософія політичної ідеології. Навч. посібник. К.: Центр учебової літератури, 2009. 410 с.
7. Кирилюк Ф. М. Політологія нової доби. К.: Видавничий центр «Академія», 2003.
8. Кирилюк Ф. М. Практикум з історії зарубіжних політичних вчень: Навчально-методичний комплекс, 2015.
9. Кирилюк Ф. М. Історія політології. Підручник для вищих навчальних закладів. К.: Знання України, 2002. 535 с.
10. Мир политической мысли. Хрестоматия в 2 х томах. М., 1994.
11. Політична думка ХХ – початку ХХІ століття: методологічний і дидактичний підходи: підручник: у 2-х т./ за заг. ред.. Н.М. Хоми; [Т. В. Андрушленко, О. В. Бабкіна, В.П. Горбатенко та ін.]. Львів «Новий Світ-2000», 2016. Т. 1. 516 с.
12. Себайн Дж., Торсон Т. Історія політичної думки. К.: Основи, 1997. 838 с.

13. Токовенко О. С., Третяк О. А. Посібник до вивчення курсу «Історія зарубіжних політичних вчень та політичної науки». URL. http://repository.dnu.dp.ua:1100/?page=inner_material&id=10253.

14. Хрестоматія з історії політичних вчень [Текст] : посібник / упоряд. та авт. комент. О. М. Уривалкін. К.: Дакор ; К.: КНТ, 2008. 456 с.

ТЕОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА

1. Теорія міжнародних відносин у системі суспільних наук

Міжнародні відносини як особлива сфера суспільного життя. Цілі та прикладне значення ТМВ.

Найважливіші причини наукових дискусій та полеміки у ТМВ. Особливості дискусійних питань.

2. Експланацийні теорії міжнародних відносин

Проблема класифікації наукових концепцій.

Теорія ідеалізму. Ідеалізм та його основні положення (тверждення).

Зародження ідеалізму (Платона, Аристотель). Теологічний ідеалізм Августина і Ф. Аквінського. Ідеї Дж. Бентама та І. Канта, як теоретична основа політичного ідеалізму. Програма кардинальної перебудови міжнародних відносин початку ХХ ст. принципи В. Вільсона та їх зв'язок із теорією ідеалізму. Теоретичні погляди ідеалістів на міжнародні відносини.

Політичний реалізм. Реалізм та його основні положення (тверждення). Заснування реалізму у працях Фукідіда та Полібія. Теорія «балансу сил». Тверждення Н. Макіавеллі як теоретична основа реалізму. Концепції Т. Гоббса, Г. Гегеля, Е. Карра, М. Вебера, Г. Кісінджа, Р. Ариона. Класичні принципи Г. Моргентау.

Неorealізм та неолібералізм. Специфіка неorealізму та його основні положення (тверждення). Концепції: К. Волтца та Р. Гілпіна. Відмінності неorealізму та класичного реалізму. Неолібералізм: плюралізм та ідея «глобального управління» в працях Дж. Ная, Р. Кохена, Дж. Розентау, Ф. Фукуями. Полеміка між прихильниками неorealізму та неолібералізму.

Біхевіоризм (модернізм) ТМВ. Визначальні методологічні принципи біхевіоризму (модернізму) та його найважливіші відмінності від класичних теорій. Теоретична новизна біхевіоризму: принципи емпіризму, індуктивності, об'єктивізму, системності. Різновиди теорій біхевіоризму. Системні теорії М. Каплана, Дж. Моделскі, Й. Гальтунга та ін. Теорії зв'язку К. Холсті. Теорія поля К. Райта. Загальна характеристика біхевіористичної парадигми.

Особливості та зміст сучасних теорій критицизму, постмодернізму та фемінізму. Особливості та зміст сучасних теорій критицизму, постмодернізму та фемінізму. Рефлексіонізм та раціоналізм.

Проблема гендерної ідентичності в міжнародних відносинах.

Обмеження гендерного підходу. Феміністський постмодернізм. Проблема акторів міжнародних відносин у фемінізмі. Критика фемінізму.

Виникнення та розвиток постмодернізму. Принципи постмодернізму у концепції Дж. Вассеза. Наукова полеміка між раціоналістами і постмодерністами навколо питань про сутність людини та ідеї прогресу суспільства.

Теорії географічного детермінізму та геополітика. Поняття міжнародного середовища та специфіка його наукового дослідження. Особливості детермінізму та його принципові відмінності від інших парадигм ТМВ. Зародження географічного детермінізму. Географічний детермінізм як основа геополітики. Геополітика як окрема наука. Геополітичні ідеї Ф. Ратцеля, Р. Челена. Розвиток геополітичних ідей А. Мехеном, Х. Маккіндером, К. Хаусхофером, Н. Скайкменом.

Расово-антропологічні теорії. Трактування міжнародних відносин у теоріях расизму. Поняття «раси» в теоріях Ж. де Гобіно, О. Амона, Ж. Ляпужа.

Марксистська інтерпретація міжнародних відносин. Класична теорія марксизму. К. Маркс і Ф. Енгельс про міжнародні відносини при капіталізмі. Соціально-класові теорії імперіалізму: Р. Гільфердінг, К. Каутський, М. Бухарін, В. Ленін та Л. Троцький.

Неомарксизм в ТМВ. Концепції неомарксизму та її найважливіші розбіжності із класичним марксизмом. Поняття світової системи у концепціях І. Валлерстайна, С. Аміна, Б. Корані, Р. Кокса. Дилема суб'єктивності у теоріях неомарксистів.

Цивілізаційні теорії. Цивілізаційний підхід до дослідження міжнародних відносин. Критерії визначення типів цивілізацій. Концепції А. Тойнбі, С. Гантінгтона, Е. Тоффлера. Полеміка навколо питання про цивілізаційний характер міжнародних відносин. Ідея «зіткнення» цивілізацій та дискусія навколо майбутнього людства.

3. Явища та процеси в міжнародному середовищі та міжнародна політика

Поняття, структура, ієрархія та типологія міжнародних систем. Поняття «міжнародна система» та особливості його наукового тлумачення. Ієрархія міжнародних систем. Могутність як визначальний критерій місця держави у ієрархії системи. Закономірності ієрархії в міжнародній системі.

Типи міжнародних систем. Наукові підходи до проблеми типологізації міжнародних систем. Типологія міжнародних систем М. Каплана, Е. Чемпена. Монополярна система. Проста монополярна система. Структуризована монополярна система. Змішана монополярна система. Біполлярна система. Мультиполлярна система.

Особливості та закономірності еволюції міжнародних систем. Еволюція міжнародних систем. Концепція еволюції міжнародних систем Д. Віко: виникнення, зміщення, розквіт, руйнація і занепад. Дослідження циклів еволюції міжнародних систем Дж. Моделскі, П. Морганом, Н. Кондратьєвим, А. Тойнбі.

Проблеми дефініювання, типологія та фази міжнародних конфліктів. Необхідність дослідження міжнародних конфліктів.

Розуміння понять криза і конфлікту. Поняття конфлікту К. Боулдінгом, Р. Дарендорфом, Дж. Догерті, К. Райтом, К. Дойчем. Критерії конфлікту.

Типи міжнародних конфліктів. Класифікація міжнародних конфліктів. Типологія конфліктів за сферою суперечностей (політичні, економічні, ідеологічні, міжетнічні); за засобами (збройні, не збройні); за географічними масштабами (локальні, регіональні, глобальні); за складом конфліктуєчих сторін (двосторонні, багатосторонні, коаліційні, короткотривалі або близькавичні, середньо тривалі, довготривалі або затяжні).

Фази міжнародних конфліктів. Проблема дослідження особливостей перебігу та фаз міжнародних конфліктів. Варіанти конфліктів: класичний (конfrontаційний) та компромісний. Фази класичного конфлікту. Загострення (криза). Ескалація. Деескалація.

Національна та міжнародна безпека. Поняття безпеки та основні теоретичні підходи до неї. Зміна середовища безпеки та нові глобальні загрози. Національна безпека та її цілі. Типологія системи міжнародної безпеки: унілатеральна, рівновага сил, блокова система, система колективної безпеки, коопераційна безпека.

Геополітичні інтереси та національна безпека України в умовах гібридної війни з Росією.

Проблема сили в ТМВ. Поняття сили. Сила як атрибут суб'єктів міжнародних відносин. Фактори та компоненти сили. Взаємовідношення категорій ресурси, потенціал, сила, могутність, вплив. Проблема «вимірювання» силового потенціалу суб'єктів міжнародних відносин. Види сили: економічна, військова, культурна, ідеологічна.

Зовнішньополітичні відносини. Зміст та співвідношення категорій політика, зовнішня політика, внутрішня політика. Характерні особливості зовнішньополітичної діяльності. Зовнішньополітичні цілі. Методи досягнення цілей. Типи зовнішньої політики: місіонерська, ліберальна, паціфістська, тоталітарна. Типологія зовнішньої політики Дж. Розенау. Типологія зовнішньополітичних відносин: партнерські, конfrontаційні і домінантні.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Введение в теорию международных отношений и анализ внешней политики: Учеб. пособие / Ломагин Н. А., Кузнецов В. Е. и др. Санкт-Петербург: Издательский дом «Сентябрь», 2001. 239 с.
2. Вовк Р. В. Моделювання міжнародних відносин : навч. посіб. К.: Знання, 2012. 246 с.
3. Дещинський Л. Є. Міжнародні відносини України: історія і сучасність. Л.: Бескид Біт Ч. 1, 2002. 224 с.; Ч. 2, 2004. 320 с.
4. Зінченко А. Л. Історія дипломатії: від давнини до нового часу: навч. посіб. К.: Проза, 2005. 559 с.
5. Історія міжнародних відносин. Навчальний посібник / Я. Б. Турчин, Р. Б. Демчишак, Т. І. Плазова. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. 140 с.

6. Камінський А. Основи міжнародних відносин. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2001.
7. Мадіссон В. В., Шахов В. А. Політологія міжнародних відносин. К.: «Либідь», 1997. 179 с.
8. Мальський М., Мацях М. Теорія міжнародних відносин. К.: «Кобза», 2004. 502 с.
9. Міжнародні системи і глобальний розвиток: підручник / Кер. авт. колективу О. А. Коппель; за ред. Л. В. Губерського, В. А. Манжоли. К.: ВПЦ «Київський університет», 2009. 601 с.
10. Міжнародні відносини та світова політика / Кер. авт. колективу В. Ю. Крушинський; за ред. В. А. Манжоли. К.: ВПЦ «Київський університет», 2010. 863 с.
11. Матвієнко В. М., Головченко В. І. Дипломатія України з найдавніших часів. К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. 200 с.
12. Міжнародні відносини ХХ століття: Навчальний посібник. / О. А. Коппель, О. С. Пархомчук, 3-е видання. К.: ФАДА, ЛТД, 2008. 280 с.
13. Международные отношения: теории, конфликты, организации / под редакцией П. А. Цыганкова. Москва: Альфа-М, 2004. 269 с.
14. Основи теорії міжнародних відносин. Навчальний посібник / Л. О. Дорош, М. В. Здоровага, О. Я. Івасечко, У. В. Ільницька, О. В. Кукарцев, Ю. Р. Лемко, Ю. Я. Тишкун, Я. Б. Турчин. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. 244 с.
15. Турчин Я. Б. Історія міжнародних відносин. Навчальний посібник / Я. Б. Турчин, Р. Б. Демчишак, Л. С. Матлай. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2016. 140 с.
16. Теорія міжнародних відносин. Навч. посібник. М. П. Требін, Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна та інші; за редакцією М. П. Требіна. К.: Право, 2016. 540 с.
17. Україна в постбілярній системі міжнародних відносин: підручник / В. А. Манжола, В. Ю. Константинов, С. В. Андрушенко та ін.; кер.авт.кол. В. А .Манжола; за ред. Л. В. Губерського. К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. 512 с.
18. Шепелєв М. А. Теорія міжнародних відносин. К.: Вища Школа, 2004. 622 .

ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ

1. Розвиток політичних поглядів доби Давньоруської держави доби київського періоду

Перші історико-політичні пам'ятки писемності «Слово про закон і благодать» Київського митрополита Іларіона, літопис Нестора «Повість временних літ»: ідеї об'єднання, самостійності і незалежності.

Суспільно-політичні ідеї в «Русской правді». Суспільно-політичні погляди Ярослава Мудрого. Розвиток політично-державної думки в «Слові о полку Ігореві». Політична програма Володимира Мономаха. «Навчання Володимира Мономаха». Моральний ідеал, етичні основи

князівської влади і їх утілення.

2. Генеза української політичної думки у XV-XVII ст.

Політичні погляди С. Оріховського-Роксолана. Сутність промов «Про турецьку загрозу». Проблема організації державної влади у праці «Напущення королеві польському Зигмунду-Августу».

Ідейна боротьба католиків та православних (гострополемічна думка). Розвиток політичної думки в Україні в умовах визвольного руху українського народу, самозбереження за нарastaючої іноземної експансії, посилення наступу польських магнатів на його права. Наслідки для різних верств населення України Люблинської унії 1569 р. та її соціально-політичне значення. Берестейська унія 1569 року, її причини та наслідки. К. Острозький про можливість союзу між православними і католиками (лист від 21 червня 1593 року до володимирського єпископа Іпатія Потія).

Загострення літературної полеміки богословського характеру. Соціально-політичні погляди Христофора Філалета у його трактаті «Апокризис». Позиція Петра Скарги «Про єдність церкви Божої». Геополітичні погляди і соціально-політичний ідеал Івана Вишенського. Позитивна і негативна роль православних братств у розвитку політичної думки.

Розвиток політичної думки в Києво-Могилянській академії. Ідеї української державності в фундаторів цього навчального закладу: П. Могили, І. Борецького, М. Смотрицького, З. Копистенського.

3. Розвиток політичної думки козацько-гетьманської доби.

Роль Запорізької Січі в розвитку політичної свідомості українського народу і підйому національно-визвольного руху. Політична думка доби становлення козацької держави.

Ідеї державності і соборності часів Гетьманщини: Б. Хмельницький, Іван Виговський, Юрій Хмельницький, Іван Брюховецький, Петро Дорошенко тощо.

Державотворча концепція і політична діяльність Івана Мазепи.

Конституція Пилипа Орлика як втілення української державницької ідеї.

4. Політичні вчення просвітництва в Україні XVIII ст.

Українське національне відродження: основні риси і напрямленість. Зародження теорії освіченого абсолютизму в працях Ф. Прокоповича. Ідея «філософа на троні».

Просвітитель-демократ Г. С. Сковорода, його суспільно-політичні погляди, принцип «сродності».

Творці філософії просвітництва в Україні Я. Козельський, С. Десницький, В. Каразін, П. Лодій.

Концепція «природного права», договірна теорія держави та суспільства. Ідеали свободи, рівності та власності. Антикріпосницька ідея.

5. Українська політична думка першої половини XIX ст.

Умови подальшого формування української нації і української національної культури. Відродження української політичної думки.

Кирило-Мефодіївське товариство (1846-1847 рр.). Соціально-політичні умови створення Кирило-Мефодіївського товариства. Основні

ідеї, організаційні і програмні положення у «Статуті слов'янського товариства св. Кирила і Мефодія», «Книзі буття українського народу» М. Костомарова і в «Установчій записці», складеній В. Білозерським. Ідея федерації слов'янських народів на основі повної свободи і автономії держав, які входять в цю федерацію.

Політичні погляди Т. Г. Шевченко.

6. Розвиток політичної думки в Україні у другій половині XIX ст.

Вплив соціально-історичних умов та культурно-просвітницького руху. Після аграрної реформи 1861 р. на розвиток політичної думки в Україні. Політичні погляди революційного народництва на сутність держави, форм державного правління, національне питання, права і свободи людини.

В. Антонович, його концепції народоправства, федералізму, автономізму, суверенності людської совісті, фізичної і духовної свободи та ідеї державності.

Політичні погляди М. Драгоманова: ідеї конституціоналізму, політичної волі, парламентаризму, федерації і децентралізації, місцевого самоврядування, національного самовизначення, права і свободи людини, співвідношення політики і моралі.

Політичні ідеї І. Франка. Політична система і місце в ній держави, її походження, сутність і форми. Соціальна воля і державна влада.

7. Основні напрями розвитку політичної думки в Україні у першій половині ХХ ст.

Політичні погляди М. Грушевського. «Українське питання» в трактовці М. Грушевського. Ідеї національно-територіальної автономії. Федералізм М. Грушевського і принцип децентралізму. Еволюція поглядів М. Грушевського після жовтня 1917 р. в період примусової еміграції і після повернення до Радянської України.

Політична програма П. Скоропадського. Особливості його конституціоналізму. Ліберальна орієнтація конституційних проектів П. Скоропадського: закони про тимчасовий конституційний устрій України. Про гетьманську владу від 29 квітня 1918 р.

Політичні погляди С. Петлюри.

Національно-самостійницька концепція Миколи Міхновського. Ідея національного визволення українського народу від російського панування та його самовизначення (“Самостійна Україна”).

Осмислення і спроби практичного втілення національно-державницької ідеї в революційну добу української історії (1917–1920 рр.) Українські політичні партії та їхні програми на початку ХХ ст. Чотири Універсали Української Центральної Ради. Конституція УЦР та її політико-правові ідеї.

Національна ідея в історії української політичної думки ХХ ст. Основні складові національної ідеї та її інтерпретації у творчості українських політичних мислителів.

Український націонал-комунізм: спроби поєднання національної ідеї з більшовизмом. Причини виникнення і характерні особливості розвитку течії націонал-комунізму на українському ґрунті. С. Мазлах, В.

Шахрай. «До хвилі (що діється на Вкраїні та з Україною?)». Основні течії, лідери та ідеї українського націонал-комунізму. Політичні погляди М. Хвильового.

Український інтегральний націоналізм в ідейно-політичній спадщині Дмитра Донцова («Історія розвитку української державної ідеї», «Націоналізм», «Дух нашої давнини»).

Націотворча державницька концепція В'ячеслава Липинського. Політичні погляди В. Липинського на становлення української національної держави («Україна на переломі, замітка до історії українського будівництва в XVII-ім столітті», «Релігія і церква в історії України», «Листи до братів хліборобів»).

Політологічні ідеї і концепції Володимира Винниченка. В. Винниченко і його місце в історії української політичної думки. «Відродження нації» як важливе джерело пізнання політичної думки часів УНР. «Заповіт борцям за визволення» як свідчення завершення еволюції політичних поглядів В. Винниченка. Соціально-політична програма колектоократії як складова «теорії конвергенції».

8. Українська політична думка 40-60-х років ХХ ст.

Основні етапи еволюції політичної думки в Україні в радянський період.

Суспільно-політичні погляди українських дисидентів-шестидесятників. Феномен дисидентського руху 60-х років ХХ ст. в СРСР. Соціальний склад і форми державного протесту українських дисидентів. Форми дисидентства (політичні організації та невеликі групи, самвидав, акції протесту). Політичні погляди чільних представників українських дисидентів (І. Дзюба, В. Чорновіл, В. Мороз, В. Стус, П. Григоренко, Л. Лук'яненко тощо).

Ідеї державності у суспільно-політичній думці 40-60-х рр.

Політичні проекти українських шестидесятників.

9. Українська політична думка у кінці ХХ – на початку ХXI ст.

Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. Прийняття Конституції України (28.06.1996 р.).

Український політологічний ренесанс. Український соціологічний інститут. Український вільний університет. Український науковий інститут в Берліні. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Українська асоціація політологів (з 2005 р. Асоціація політичних наук України). Українська академія політичних наук (УАПН).

Утвердження політології як науки і засобу сприяння процесові реформування українського суспільства. Проблеми розвитку політології як навчальної дисципліни у системі вищої освіти України. Перспективи розвитку політичної науки і освіти як цілісного соціально-гуманітарного комплексу.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Бульбенюк С. С. Історія політичної думки [Електронний ресурс]: практикум / С. С. Бульбенюк, Ю. М. Манелюк. К. : КНЕУ, 2014. 190 с.
2. Історія політичної думки України: підручник / за заг. ред. Н. М. Хоми; [І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.]. Львів: Новий Світ-2000, 2017. 632 с.
3. Історія вченъ про державу і право : підручник / за ред. проф. Г. Г. Демиденка, проф. О. В. Петришина. Х. : Право, 2009. 256 с.
4. Історія України (соціально-політичні аспекти) : Хрестоматія /Автор- упорядник – доктор історичних наук, професор С. О. Костилєва. К.: НТУУ «КПІ», 2009. 338 с.
5. Історія України : Хрестоматія / Упоряд. В.М. Литвин. К. : Наукова думка, 2013. 1056 с.
6. Карасевич А. О. Історія політичної думки (за вимогами кредитно-модульної системи). Умань, 2013.
7. Політологія. Підручник / За ред. Кремень В.Г., Горлача М.І./ Харків. 2011.
8. Потульницький В. А. Нариси з української політології (1891-1991): Навч. посібник . К.: Либідь, 1994.
9. Потульницький В.А. Теорія української політології. Курс лекцій. К.: Либідь, 1995.
10. Політологія: Навч.-метод. Комплекс /За ред. Ф. М. Кирилюка. К.,2005.
11. Політологія /за ред. О. В. Бабкіної і В. П. Горбатенка/. К.,2014.
12. Шляхтун П. П. Політологія (Історія та теорія політичної науки). К.: Либідь, 2012.
13. Українська суспільно-політична думка у контексті розвитку світової цивілізації (XIV – початок ХХІ століття): монографія / А. С. Міносян [та ін.]. Х. : ХДУХТ, 2013. 126 с.

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ

1. Зародження і розвиток етнополітичної думки та її вплив на етнополітичні процеси.

Основні етапи розвитку етнополітичної думки. Праці Геродота, Плутарха, Полібія, Страбона, що започаткували базисні підвалини етнополітології.

Розвиток етнополітичних ідей Платоном і Аристотелем. Розвиток етнополітичних ідей в Італії у XV-XVI ст., поширення їх на всю Західну Європу, а з XVI ст. – і на північноамериканський континент. Формування етнополітичних ідей у період переходу людства до індустриального суспільства.

Зародження національної ідеї. Утвердження до сучасного, а відтак і сучасного типу націоналізму. Розвиток концепції національної держави.

Становлення етнополітичної думки в Україні (І. Франко, Ю. Бачинський, В. Старосольський, І. Лисяк-Рудницький, В. Липинський, Д. Донцов, М. Міхновський, М. Грушевський).

Розвиток етнополітичної думки в радянські часи та в умовах незалежної української держави (І. Дзюба, М. Руденко, В. Чорновіл, О. Пріцак, І. Курас та ін.).

2. Теорія націоналізму.

Феномен націоналізму, складність неоднозначності і суперечливості цього явища. Duалістичний характер націоналізму (Дж. Мадзіні). Концепція «Янусоподібного характеру націоналізму» Н. Карлтона Хаяса.

Два підходи до оцінки націоналізму (позитивний, негативний). Критика націоналізму Дж. Актонолі і К. Поппером.

Характеристика націоналізму Л. Снайдером. Десять найвидатніших атрибутів націоналізму (за Б. Шейфером).

Основні причини виникнення націоналізму та його соціальна база.

Класифікація націоналізму (Г. Кон, Л. Снайдер, Е. Сміт та інші). Великодержавний шовінізм агресивна форма націоналізму. Російський націоналізм. Погляди на Україну і українців М. Погодіна. Критика поглядів М. Погодіна і М. Максимовича.

Генеза українського націоналізму. Перші спроби націоналістичних організацій («Група української націоналістичної молоді» (Прага); «Легія українських націоналістів» (Подебради); «Союз української націоналістичної молоді» (Львів); «Партія націоналістичної роботи» та її орган «Заграва» (Д. Донцов, Д. Палій, В. Кузьмович), «Українська військова організація» (Є. Коновалець, А. Мельник, В. Кучабський та ін.)).

«Організація українських націоналістів» (Є. Коновалець). Д. Донцов як ідеолог інтегративного націоналізму. «Мельниківці» й «бандерівці». Створення УПА.

III Надзвичайні збори ОУН (фракції С. Бандери) 1943р. та платформа Української головної визвольної ради (УГВР) 1944р. Діяльність фракції ОУН в еміграції.

Проблеми сумісності демократії і націоналізму. Поновлення діяльності різноманітних угруповань і партій, що ґрунтуються на ідеології націоналізму, на території незалежної української держави.

3. Федералізм і унітаризм як фактори сучасної етнополітики.

Сутність федералізму. Два аспекти федералізму (традиційний і нетрадиційний). Федералізм як певна ментальність. Поширення ідеї федералізму в окремих регіонах. Федералізм і сепаратизм.

Історико-політичні аспекти виникнення і розвитку федералізму. Характеристика федералістичної держави Арендтом Лійпгардом (теорія «консосіаційної демократії»).

Основні ознаки федерації. Принципи побудови федерації (адміністративно-територіальний, національно-територіальний).

Розвиток федеративних ідей Ш. Монтеск'є, Т. Джейфферсоном, О. Гамільтоном, расового походження і регулювання відносин між ними та між ними і державою.

4. Українська державна етнополітика. Моделі управління етнополітичними процесами.

Фактори, що впливають на розробку державної етнонаціональної політики України (полієтнічний характер населення, могутній процес етнічного ренесансу та політизації етносів; криза марксистсько-ленінської теорії нації; сутність власної державної концепції етнонаціональної політики в Україні; недосконалість існуючого механізму регулювання етнонаціональних відносин; сепаратистські настрої серед певної частини населення тощо).

Ідейно-теоретична спадщина щодо врегулювання етнонаціональних відносин і конфліктів (М. Драгоманов, М. Грушевський, В. Винниченко, В. Липинський та ін.).

Цивілізованість і державний світогляд. Тріада «нація-держава-людство». О. Бочковський про людство майбутнього.

Концепція державної етнополітики в Україні («Конституція України», «Декларація прав національностей України»).

Типологічна характеристика етнонаціональної політики (стихійна модель, імперська модель, тоталітарна модель, псевдодемократична модель, демократична модель).

Моделі етнополітики, сформовані А. Здравомисловим. Північноамериканська модель етнополітики («мультикультуралістична»). Механізми реалізації етнонаціональної політики. Тolerантність як демократичний принцип оперування з багатоманітністю в національних відносинах.

5. Етнополітичні конфлікти: природа та шляхи розв'язання.

Природа етнополітичних конфліктів. Конфліктологія – наука, що вивчає теорію конфліктів, практику, прогнозування, запобігання і подолання конфліктів.

Міжетнічні конфлікти. Короткотермінові, тривалі й латентні міжетнічні конфлікти. Мотиви, що сприяють виникненню конфліктів.

Етнополітичний екстремізм. «Демонізація» етнічності. Три типи політичних рухів, за А. Гурром. Латентний конфлікт. Відкритий конфлікт. Постконфліктне будівництво.

Моделі розв'язання етнополітичних конфліктів. Методи управління конфліктом. Запобігання конфліктів. Основні чинники консолідації сучасного українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Антонюк О. В. Основи етнополітики: Навч. посібник. К., 2005
2. Декларація прав національностей України. Відомості ВР України. 1998. №38.
3. Етнополітична ситуація в Україні: спроба наукової інтерпретації. К., 1993.
4. Закон України «Про національні меншини в Україні». Голос України. 1992. 16 липня.
5. Курас І. Ф. Етнополітологія. Перші кроки становлення. К.: Генеза, 2004.
6. Кирилов Ф. М. Історія політології: Підручник. К., 2001.
7. Коршунов О. В. Вступ до політології: навч. посібник. К., 1999.
8. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму. К., 1999.
9. Конституція України. К., 1996.
10. Мала енциклопедія етнодержавознавства. К., 1996.
11. Національний склад населення України та його мовні ознаки за даними Всеукраїнського перепису населення 2001р. К., 2003.
12. Оніщенко І. Основи етнодержавознавства. К., 2004.

ПРАКТИЧНА ПОЛІТОЛОГІЯ

1. Зміст, принципи та методи практичної політології

Етапи та методи прикладного політологічного дослідження. Пошукове дослідження. Описове дослідження. Аналітичне дослідження. Контент-аналіз. Ігрові методи. Біографічний аналіз та інші. Методологічні принципи прикладного політичного аналізу. Теорії груп у політологічному аналізі. Зацікавлені групи. Групи «за звичаєм». Інституціональні групи. Групи «захисту» і «підтримки». Методи прийняття політичних рішень. Етапи процесу прийняття рішень за американським дослідником Лассуеллою. Методи прийняття політичних рішень за Чарльзом Лінбломом: раціонально-універсальний («кореневий») і послідовний, обмежених порівнянь («метод гілок»).

2. Технології в політичній діяльності

Політична діяльність: проблема розуміння та результативності. Три концепції політичної діяльності (за Жаном Бодуеном). Елітарна модель. «Теорія захоплення влади правлячою верхівкою». Вільфредо Парето, Гаетано Моска та Роберто Мікелс – дослідники феномену приходу до влади еліти суспільства.

«Теорія занепаду американської демократії Райта Міялса». «Теорія «самовідновлення» панівного класу французького суспільства П'єра Бірнбаума». Розробка та застосування технологій у процесі політичної

діяльності. Відзеркалення проблеми у свідомості соціальних та національних груп. Діяльність засобів масової інформації. Формування свідомості громадян, їхнє ставлення проблем, дій органів влади тощо.

3. Групи інтересів та процеси формування державної політики. Лобізм у політиці.

Групи інтересів як соціально-політичний інститут. Специфіка груп інтересів. Джеймс Медісон про роль груп інтересів в політиці. Головні положення теорії груп інтересів (за Артуром Ф. Бентлі). Розвиток теорії груп інтересів у фундаментальній роботі Девіда Трумена «Управлінський процес. Політичні інтереси і суспільну думку». Сучасна теорія груп інтересів про суспільство як сукупність різних груп інтересів. Групи «захисту». Групи «підтримки».

Політичне представництво груп інтересів: сутність, моделі, сучасні тенденції. Компаративістська модель груп інтересів (interest groups). Витоки корпоративізму. Основоположні риси компаративістської моделі (за Герхардом Лембрухом). Становлення партисипаторної моделі взаємодії держави і груп інтересів. Характеристика партисипаторної моделі соціально-політичної взаємодії.

Плюралістична модель взаємодії держави і груп інтересів. Концепція політичного плюралізму (за Гарольдом Ласкі).

Інститут лобізму: принципи і механізми. Походження лобізму як політичного явища. Лобізм як соціально-політичний інститут. Соціальне і парткулярне значення лобізму. Два типи лобістської діяльності: прямий і непрямий лобізм. Форми прямого лобіювання та непрямого лобізму. Найпоширеніші методи лобіювання в США. Методи лобіювання у Великобританії.

Інститут лобізму: проблеми соціальної ефективності. Правове регулювання лобізму. Лобізм в сучасних суспільствах. Американська і канадська моделі правового регулювання лобізму.

4. Політична іміджелогія.

Типи та управління іміджем. Імідж як політична категорія. Типи іміджу. Самоімідж. Сприйнятий імідж. Дзеркальний, поточний, бажаний, корпоративний і множинний імідж. Управління іміджем. Основні характеристики процесу управління іміджем.

Інструментарій іміджелогії позиціонування. Маніпулювання. Міфологізація (міф і архетип). Емоціоналізація. Шляхи «імплантациї» емоцій в наші повідомлення. Формат. Акцентування інформації. Робота ЗМІ. Нейролінгвістичне програмування. Методи нейролінгвістичного програмування в передвиборній боротьбі. Прийом «відхрещування». Прийом «емоційного спонукання». Прийом «накладення субмодальності». Прийом «пікового досвіду». Прийом метафоризації. «Чотирьохтактна» модель іміджової кампанії. Іміджі політиків.

5. Політичний маркетинг у прикладній політології

Політичний маркетинг: сутність, функції, види. Різні підходи до визначення політичного маркетингу. Електоральний маркетинг.

Державний та міжнародний політичний маркетинг. Маркетингове дослідження політичного ринку. Характеристика маркетингового підходу до організації виборчих кампаній. Маркетингова організація виборчих кампаній. Основні джерела отримання інформації.

Технологічні аспекти політичного маркетингу. Американська маркетингова формула ведення виборчих кампаній. Керівництво проведенням кампаній. Маркетингові дослідження початку виборчої кампанії. Особисті контакти кандидатів з виборцями. Особа і імідж політиків. Модель електорального маркетингу. Критерії професіоналізму політичних консультантів.

6. Прикладний політичний аналіз

Характеристика прикладного аналізу. Предмет прикладного політичного аналізу. Компоненти прикладного політичного аналізу. Завдання прикладного політичного аналізу.

Методологія та особливості здійснення прикладного аналізу. Методологічні підходи: інституційний, біхевіористський, структурнофункціональний, системний, синергетичний, історичний, статистичний, теорія раціонального вибору, дискурсний, позиційний, діяльнісний, міждисциплінарний. Етапи прикладного політичного аналізу.

Інформаційне забезпечення. Комплексна інформація про клієнта і середовище його діяльності: довідкова, рекомендована, нормативна, регулятивна, сигнальна, внутрішня і зовнішня інформація. За формою вираження: кількісна і якісна.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Бебик В. М. Менеджмент виборчої кампанії: ресурси, технології, маркетинг: навч.-метод. посіб. К.: МАУП, 2001. 216 с.
2. Бебик В. М. Політичний маркетинг і менеджмент. К.:МАУП, 1996. 198 с.
3. Баронін В. С. Аналіз і прогноз у політиці та бізнесі: курс лекцій. К.: Палівода, 2005. 132 с.
4. Горбатенко В. П. Політичне прогнозування: теорія, методологія, практика. К.: Генеза. 2006. 395 с.
5. Горбатенко В. П. Прикладна політологія – навчальний посібник. К., 2008. 472 с.
5. Довалъже М. Политические партии. М.: Мысль. 2002, 325 с.
6. Почепцов Г. Г. Паблік релейшинз. К.: Генеза, 2003. 256 с.
7. Мацкевич Р. М. Політико-правові засади формування інституту лобізму в Україні: монографія. Одеса: Фенікс, 2013. 166 с.

8. Політична наука в Україні. 1991–2016 : у 2 т. Т. 2. Теоретико-методологічні засади і концептуальні підсумки вітчизняних досліджень / НАН України, Ін-т політ. і етнонац.досліджень ім. І. Ф. Кураса ; редкол.: чл.-кор. НАН України О. Рафальський (голова), д-р політ. наук М. Кармазіна, д-р іст. наук О. Майборода ; відп. ред. і упоряд. О. Майборода. К.: Парлам. вид-во, 2016. 704 с.

9. 10. Прикладна політологія: Навч. посіб. (за ред. Горбатенка В.). К.: Генеза, 2008. 231 с.

11. Ребкало В. А., Бобик В. М., Пойченко А. М. Практична політологія: Навч. посіб. К.: МАУП, 1998. 264 с.

ТЕХНОЛОГІЇ ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

1. Технології політичних процесів

Поняття політичних технологій. Політичні технології, як технології реалізації публічної політики. Публічна і елітна складові.

Структура політичних технологій. Компоненти політичних технологій. Параметри подій (топологічні, темпоральні).

Процедурні і технічні компоненти політичних технологій. Політичне проектування (прогнозування, планування і програмування). Організація практичної діяльності інститутів влади. Вживання прийомів, процедур, техніки і методик дій. Залежність змісту політичних технологій від прийомів і способів діяльності: наявності кадрових структур; технічного оснащення дійових осіб; наявності фінансових ресурсів.

2. Типи політичних технологій

Різноманітність політичних технологій. Формування універсальних і типових властивостей політичних технологій. Функціональні типи політичних технологій (ухвалення рішень, узгодження інтересів, ведення переговорів, комунікації з громадськістю). Інструментальні різновиди політичних технологій. Нормативні і девіантні технології.

3. Формування політичних технологій.

Суб'єктивний спосіб формування політичних технологій. Процес формування і функціонування технологій (структурний, просторово-часовий і процесуальний). Способи формування політичних технологій (суб'єктивні і аналітичні).

Аналітичний спосіб формування технологій. Використання (домінування) спеціальних аналітичних методів і процедур, що визначають основні параметри і умови досягнення цілі. Формування політичних технологій припускає оцінку і характеристику: конкретних акторів, характеру їх функціонально-ролевих і міжособових взаємостосунків; діючих норм і регламентів діяльності; розстановки політичних сил; конкретних акцій і інтеракцій в контексті дій внутрішніх і зовнішніх чинників. Параметри просторового характеру діяльності (глибини, ширини, довжини політичної

події). Параметри тимчасового характеру діяльності: специфіки навколошнього середовища; ресурсів і потенціалу дійових осіб.

4. Політичні рішення у владному процесі

Зміст та структура політичного рішення. Методологічна основа політичних рішень. Еволюція поняття "політичне рішення" Історичні періоди розвитку поняття «політичні рішення»: традиційне панування політичних рішень.

Ідеї та доктрини державної політики. Теократичний зміст державної політики. Державна політика Античності й Середньовіччя (волюнтаризм, деспотизм і телевогізм).

Поняття «політичні рішення». Зміст поняття. Аналіз політичних рішень за типами міркувань або за визначенням головних чинників прийняття рішень. Тип аналізу прийняття політичних рішень: мікросуспільний, організаційний, математичний, кібернетичний, кризовий та ін.

5. Процеси прийняття політичних рішень

Основні рівні процесу політичних рішень. Фази процесу прийняття політичних рішень (за Т. Соренсом). Нормативний та емпіричний підходи до проблеми визначення і моделювання процесу прийняття політичних рішень.

Акт політичного рішення. Зміст політичних рішень. Оптимальні, рішення частково оптимальні, задовільні рішення, рішення терпимі, рішення частково неправильні та рішення неправильні, помилки. Аксіологічний праксеологічний та суспільний критерій оптимальних політичних рішень.

Раціоналізм та ірраціоналізм у політичних рішеннях та їх співвідношення. Інтуїтивні рішення.

Політична ситуація та її структура. Компоненти аналізу політичних рішень (за Р. Снайдером, Г. Браком, Б. Сашном) Польський вчений А. Боднар про основні поняття аналізу політичних рішень.

Центр (осередок) рішення. Конкретизація національних інтересів, цілей та реалізація ідеалів. Практична діяльність ЦР (у вигляді системи рішень). Демократичні політичні режими, «демократія участі – партисипаторна». Політична еліта.

6. Політична імплементація

Типи політичних рішень та особливості їх імплементації. Заключне поняття процесу політичного рішення, його реалізація (імплементація). Типи політичних рішень. Стратегічні рішення. Роль управлінської еліти в процесах імплементації. Кадрова політика. Етапи кадрової політики. Формування управлінської еліти. Правильний кадровий менеджмент.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Кухта Б., Красівський О., Ліпенцев А. Політологія (Історія і теорія політичної науки): Курс лекцій. Львів: Кальварія, 2004.

2. Тертичка В. Державна політика: аналіз здійснення в Україні. К.: Основи, 2002.

3. Лесечко М. Д., Чемерис А. О. Рудніцька Р. М. Технологія прийняття управлінських рішень у державному управлінні та місцевому самоврядуванні. Львів, 2003.
4. Абизов В. Е. Кремень В. Г. Політичне рішення: механізм прийняття. К., 1995.
5. Говлет Міхаель, Рамеш Магадеван. Дослідження державної політики: цикли та підсистеми політики. Львів, 2004.
6. Шведа Ю. Партії та партійна система України. Львів, 2001.

ПОЛІТИЧНІ СИСТЕМИ І РЕЖИМИ

1. Виникнення теорії політичних систем. Структура політичної системи. Інституційна модель політичної системи; інституційне середовище, інституційні цикли. Внутрішні і зовнішні функції політичних систем, їх класифікація. Неоінституційний підхід. Дж. Марч, Й. Олсен. Держава як політичний інститут та її роль у політичній системі. Основні ознаки держави. Форми територіального устрою і державного правління. Проблема розподілу влад у правовій державі. Структура політичної системи: інституційна, нормативна, комунікативна, політико-культурна, функціональна підсистеми. Основний зміст інституціалізації і деінституціалізації політичної системи за Ч. Ф. Ендрейном.

Політичні інститути (Д. Норт). Інституційні матриці (С. Кирдіна); Інституційна модель політичної системи; інституційне середовище, інституційні цикли.

Внутрішні і зовнішні функції політичних систем, їх класифікація Г. Алмондом, Дж. Пауелом та Ч. Ендрейном. Функції «входу»: політична соціалізація, політичне рекрутування, артикуляція і агрегування інтересів, політична комунікація. Функції «входу» – нормотворчість і контроль за її виконанням.

Взаємозв'язок та взаємовплив елементів структури політичної системи. Елементи нормативної підсистеми: право, норми діяльності громадських організацій, засоби масової інформації, церква як елементи структури. Місце політичної свідомості і політичної культури в структурі політичної системи.

Системна мінливість і стабільність. Еволюційно-функціональна парадигма (Т. Парсонс та ін.); концепція біfurкації. Суб'екти політичної стабільності системи. Автономна і мобілізаційна стабільність.

2. Класичні і сучасні теорії політичних систем. Розробка Т. Парсонсом загальної теорії соціальних систем. Модель «входу-виходу» Д. Істона. Методологічні принципи поняття «політична система». Структурно-функціональна модель політичної системи Г. Алмонда. Елементи політичної системи. Динамічна рівновага політичних систем за Г. Спіро. Методологічні принципи поняття «політична система»: конструктивність, адаптивність, рефлексивність, відкритість. Імпульси «входу і виходу» політичної системи. Структурно-функціональна модель політичної системи Г. Алмонда. Елементи політичної системи. Політична система як сукупність політичних ролей.

Кібернетична модель політичної системи К. Дойча. Політика і управління як процес одержання і обробки інформації. Схема центру прийняття рішень. Інформаційний потік як базова одиниця аналізу. Значення блоків «пам'ять і цінності» для функціонування політичної системи. Поняття негативного зворотнього зв'язку. Інформаційно-ентропійний підхід до аналізу політичної системи. Теорема К. Шеннона про нагромаджену структурну інформацію та можливості її застосування до аналізу політичної системи. Тезаурус (внутрішня пам'ять системи). «Двоаспектна» модель (дійовий комунальний) А. Зінов'єва. Баланс між діловими і комунальними відносинами. Закон ієрархічної компенсації Є. Сєдова. Складові аналізу політичних процесів В. Тіхомірова. Динамічна рівновага політичних систем за Г. Спіро.

3. Держава як інститут політичної системи. Поняття «держава» та теорії її походження. Ознаки держави як політичного інституту. Внутрішній устрій держав і форми політичного правління. Концепції походження, природа і соціальне призначення держави. Держава – основний інститут політичної системи суспільства. Теократична теорія походження держави. Патріархальна концепція. Ознаки держави. Особлива організація політичної влади. Територіальна організація населення. Держава є суворою організацією влади. Держава має систему примусового стягування податків і інших обов'язкових платежів

4. Типологія політичних систем. Типологія політичних систем – предмет дослідження порівняльної політології. Формаційний і цивілізаційний підходи до типології. Технологія за типами політичних режимів.

Типологія політичних систем Г. Алмонда, Б. Пауела, Г. Ласвелла : а) за різницею політичних культур; б) за характером політичного режиму; в) за орієнтацією на стабільність або на зміни; г) за принципом політичного змагання.

Типологія Ж. Блонделя за змістом і формою управління суспільством: від ліберально-демократичних і комуністичних, через традиційні, в стадії становлення і до авторитарно-консервативних. Комплексна типологія Ч. Ендрейна: бюрократичні, авторитарні, погоджуvalльні, мобілізаційні.

Класифікація Е. Шилза. Дво – і багатовимірні координатні типології Р. Даля і А. Лейпхарда. Політико-економічні системи Ч. Лінdbloma. Критерії типології політичних систем.

5. Сучасні політичні режими. Сутність і особливості політичного

Сутність і особливості політичного режиму. Політична система і політичний режим. Динаміка політичного режиму. Політична стабільність і нестабільність. Д. Сандроз. Політична опозиція, її різновиди за ступенем лояльності до мети і цінностей носіїв влади.

Типи середовищ та їх роль. Соціальне і позасоціальне середовище. Зовнішнє середовище функціонування системи та 4 фази взаємодії. Дж. Розенау про проблемах адаптації системи до умов зовнішнього середовища.

6. Політична система і політичні режими сучасної України. Аналіз сучасного стану та перспективи змін взаємовідносин трьох гілок державної влади. Інститут Президентства. Законодавча влада та її особливості. Вибори та виборчий процес в Україні. Особливості партійної системи України та її вплив на реформування політичної системи. Політичний режим в Україні.

Політична модернізація посткомуністичних суспільств. Вплив об'єктивних і суб'єктивних чинників на характер модернізаційних процесів в Україні.

Конституційна модернізація та політико-правова модель організації державної влади.

Політичні партії України у модернізаційних перетвореннях. Реалізація модернізаційного проекту у політичній сфері.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Бовсунівський П. В. Політичний розвиток та політичні системи країн арабського світу : навч. посіб. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Київський університет, 2013. 207 с.
2. Даховник Л. Л Сучасні політичні системи: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. Л. Даховник, О. М. Максимова, О. В. Скребець ; Севастоп. нац. техн. ун-т. - Севастополь : Вид-во СевНТУ, 2010. 132 с.
3. Онищенко О. С. Український вибір: політичні системи ХХ століття і пошук власної моделі суспільного розвитку : [монографія] / [В. Ф. Солдатенко та ін.] ; Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України. К. : Парламент. вид-во, 2007. 574.
4. Політичні режими сучасності та перехід до демократії / С. А. Давимука [и др.]. Л. : [б.в.], 1999. 166 с.
5. Троян С. Політичні системи країн Європи та Північної Америки: навч. посіб. Рівненський ін-т слов'янознавства Київського славістичного ун-ту. Кафедра міжнародних відносин і країнознавства. Рівне : РІС КіСУ, 2007. 140 с.
6. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи. Львів, 2004.

ПОРІВНЯЛЬНА ПОЛІТОЛОГІЯ

1. Порівняльний аналіз позиції глав держав у країнах Західної Європи

Поняття глави держави. Функції глави держави.

Позиція глави держави за парламентської форми правління. Сутність поняття та обсяг повноважень монархів як глав держав у Сполученому Королівстві, Бельгії, Данії, Нідерландах, Норвегії, Іспанії та Швеції.

Обсяги повноважень президентів у системі взаємин: президент – парламент – прем'єр-міністр (уряд). Рівень політичної ваги президента.

Позиція глави держави в умовах напівпрезидентської форми правління.

Позиціонування повноважень президентів.

2. Порівняльний аналіз парламентів країн Західної Європи

Поняття парламентів у країнах Західної Європи. Функції парламентів.

Особливості верхніх палат двопалатних парламентів. Спільні та особливі вимоги/властивості щодо: кандидатів у депутати, стосовно імперативного мандату, парламентського імунітету, індемнітету, права на конфеденційну інформацію, ситуацію з доходами та привілеями парламентарів. Роль і значення голів парламентів, зіставлення обсягів їхньої компетенції.

Позиція керівних органів парламентів, головні різновиди парламентських комісій: комісії цілої палати, постійні комісії парламенту, постійні та тимчасові комісії, спільні комісії у випадку двопалатних парламентів. Аналіз ролі партійних фракцій у парламенті кожної європейської країни.

Структура парламентів європейських країн. Роль та місце опозиції.

Поняття бікамералізму.

3. Порівняльний аналіз урядів країн Західної Європи

Співвідношення понять: виконавча влада, уряд, державна адміністрація.

Основні підходи щодо сутності поняття кабінет у країнах Західної Європи.

Вагомість посади прем'єр-міністра у різних країнах Західної Європи. Позиція уряду за напівпрезидентської форми правління.

Особливості формування та функціонування коаліційного уряду.

Місце уряду в системі Вестмінстерської демократії.

4. Участь громадян у політичному житті країн Західної Європи

Участь громадян у виборах, ефект зміни виборчої підтримки.

Місце і роль референдумів у політичному житті європейських країн

Еволюція участі громадян європейських країн у профспілкових організаціях.

Основні тенденції протестної активності громадян, переведення існуючих акцій у переважаючий формат конвенційної діяльності. Особливість нового етапу – неокорпоративізму, його ролі в політичному житті європейських країн.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Горбатенко В. П. Політичне прогнозування: теорія, методологія, практика/ Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. К.: Генеза, 2006. 394 с.

2. Кармазіна М., Могилевець О. Становлення і розвиток порівняльної методології в політичних дослідженнях // Політичний менеджмент. 2006. № 5. С. 3-17.

3. Колесник К.О. Парламентська процедура в зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз. Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. Харків, 2003. 19 с.

4. Обушний М. І., Примуш М. В., Шведа Ю. Р. Партологія: Навчальний посібник / За ред. М.І.Обушного. К.: Арістей, 2006. 432 с.

5. Порівняльне правознавство. Порівняльна політологія: Систематичний бібліографічний покажчик / О. В. Кресін (керівник авт. колективу), І. О. Кресіна, О. В.Батанов, О. Л .Бігич та ін. За редакцією О. В. Кресіна, І. О. Кресіної. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 311 с.

6. Романюк А., Шведа Ю. Партий та електоральна політика. Львів: ЦПД «Астролябія», 2005. 366 с.

7. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 393 с.

8. Серьогіна С.Г. Порядок формування уряду за різних форм правління // Пробл. законності. 2004. № 12. С.3-8.

9. Шведа Ю. Теорія політичних партій та партійних систем: Навч. посібник. Львів: Тріада плюс, 2004. 528 с.

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ПОЛІТИКИ

Тема 1. Основні парадигми політичних досліджень та методологічний інструментарій

Парадигма як логіко-теоретична модель тлумачення природи і сутності політичних явищ. Теологічна парадигма у вивченні політики. Релігійно-міфологічний характер відносин влади і порядку. Географічна парадигма (Ж.Боден, Ж.Л.Монтеск'є). Ідеї економічного детермінізму, класової природи політики (К.Маркс, Ф.Енгельс. Конфліктологічна концепція К.Шмітта. Методологічний інструментарій дослідження політичних явищ. Структура політичного знання: повсякденне, науково-теоретичне, прикладне. Взаємозв'язок типів політичного знання. Типи засобів і методів політичних досліджень.

Тема 2. Поняття політики як суспільного явища

Виникнення політики як суспільного явища. Політика в додержавних спільнотах. Політика як взаємодія громадянського суспільства і держави. Здійснення політики як професійна діяльність політика. Політичне життя, його основні характеристики. Політика як вид діяльності, суспільні відносини, вид спілкування і сфера соціального життя.

Тема 3. Співвідношення політики і влади. Влада і політичне життя суспільства.

Природа і сутність влади. Основні види влади: політична, економічна, духовна, сімейна. Генеза і природа публічної влади. Сутність політичної влади та її головні властивості. Функції влади. Співвідношення державної і політичної влади. Структурні компоненти влади. Традиційні форми політичної влади: монархія, демократія, аристократія, технократія, охлократія, бюрократія, теократія, плутократія, еліtokратія. Зміст концепції поділу влади. Поняття легітимності влади. Типи легітимності влади. Легітимність як ознака влади. Види легітимності. Легітимність та легальність. М.Вебер: традиційна,

раціонально-легальна та харизматична легітимність.

Криза легітимності. Делегітимація. Аксіоми влади І. О. Ільїна. Влада в умовах глобалізації. Концептуальні моделі організації влади в сучасному суспільстві.

Тема 4. Політичні інститути.

Поняття політичного інституту. Структура і типологія політичних інститутів. Держава як універсальний інститут політичної системи.

Недержавні інститути в політичній системі. Політичні партії. Історичні етапи формування і розвитку політичних партій. Особливості сучасного етапу в розвитку політичних партій. Відмінності українського партогенезу. Групи інтересів як медіатори в політичних відносинах держави і населення. Джерела впливу, ресурси, і механізми репрезентації груп інтересів. Корпоративна солідарність як механізм групової згуртованості. Типології груп інтересів. Взаємини груп інтересів і держави.

Тема 5. Політичні зміни як фактор суспільного розвитку.

Політичні конфлікти. Політичні зміни як тип соціальних змін. Стабільність і кризи в соціально-політичному розвитку. Основні підходи щодо визначення природи політичних змін (Р.Арон, Р.Даль, Б.Рассет, С.Ліпсет, С.Хантінгтон.). Проблема стабільності політичного розвитку. Кризи і конфлікти в політичному розвитку. Політична криза як фактор соціальних змін і як ослаблення чи втрата рівноваги між соціальними акторами. Типологія політичних криз. Конфлікт як соціальне явище. Причини виникнення напруженості в політичних конфліктів. Основні положення сучасної теорії конфлікту: Л.Козер, Дж.Рекс, Р.Дарендорф, Дж.Бертон, Г.Зіммель та ін. Сутність політичного конфлікту: форми, моделі, типи і функції. Етнополітичні конфлікти. Фази розвитку конфліктів. Стилі поведінки в конфліктних ситуаціях. Шляхи і способи розв'язання політичних конфліктів у світі та Україні.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Денисенко В. М, Матвієнков С, М, Штерн В. Ю. Політологія. Вступ до спеціальності. Підручник для ВНЗ. Л.: Астролябія, 2007. 360 с.
2. Колодій А.. Політологія. - 2-е вид., перероб. та доп. К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003.
3. Короткий оксфордський політичний словник. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2005. 789 с.
4. Лазоренко О.В., Лазоренко О.О. Теорія політології. К. : Вища шк., 1996. 179 с .
5. Політологічний енциклопедичний словник / Упоряд. В. П. Горбатенко. – 2-ге вид. – К.: Генеза, 2004. 736 с
6. Політологія. / За ред О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. — К.: Видавничий центр „Академія“, 2002. – 528 с.
7. Політологія. Історія та методологія / За заг. ред. Ф.М.Кирилюка. – К.: Здоров'я, 2000. 629 с.

8. Політологія: сучасні терміни і поняття / Короткий навчальний словник-довідник / Уклад. В. М. Піча. Львів: Новий світ. 2000, 2015. 516 с.
9. Рудакевич О.М. Політологія. Лекції, семінари, самостійна робота. Вид. п'яте. Тернопіль: Астон, 2015. 304 с.
10. Томахів В.Я. Політологічні аспекти державного управління . Навчальний посібник. Тернопіль, ТНЕУ, 2015. 220 с.

ПАРТОЛОГІЯ

1. Суть та роль політичних партій

Основні підходи до визначення поняття «політична партія». Суть поняття «політична партія». Індикатори політичної партії. Місце політичних партій у політичній системі суспільства. Роль партій у житті суспільства. Функції політичних партій. Виражені та приховані функції політичних партій. Функція формування політичних цілей та завдань. Функція артикуляції і інтеграції соціальних інтересів. Функція політичної ідентифікації. Функція мобілізації мас. Виборча функція (відбір кандидатів, формування виборчої програми, структуризація голосів виборців). Функція зв'язку. Функція керівництва (партійне керівництво і опозиція). Функції партій в недемократичних державах. Функції партій в постколоніальних державах. Етапи розвитку політичних партій. Соціально-історичні передумови виникнення політичних партій. Схема визначення етапів історичного розвитку партій М. Вебером. Родові партії, партії як аристократичні угрупування, партії як політичні клуби, масові політичні партії. Особливості виникнення і формування американських політичних партій. Політичні партії в інших країнах світу. Політичні партії в постколоніальних країнах.

2. Зародження та розвиток теорії політичних партій

Зародження теорії політичних партій. Трактування політичних партій в англійській політичній думці. Ф.Бекон, Т.Гоббс, Д.Юм, Е.Берк. Розвиток уявлень про політичні партії в американській політичній традиції. «Батьки-засновники» американської політичної системи про політичні партії. Formування концепції партій в романо-германських політико-правових вченнях. Місце політичних партій у політичних поглядах Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, Е. Сійеса, Г. Гегеля, А. Руге, К. Розенкранца, А. фон Рошау. Класифікація партій Й.К.Блунчлі. Formування класичної теорії політичних партій. Ідейно-теоретичні витоки класичної теорії політичних партій. Партії в теоріях демократії XIX ст. А.де Токвіль про партії в американській політичній системі. Дж.Ст. Міль про партії і представницьку демократію. Праці Г. Еллінека, Г. Кельзена, Г. Трипеля. «Класична» теорія політичних партій. Соціологія політичних партій у працях М. Острогорського, Р. Міхельса, М. Вебера. Formування та розвиток сучасної теорії політичних партій та партійних систем. Теорія політичних партій та партійних систем М. Дюверже та Дж. Сарторі. Форма та галузь застосування теорії політичних партій. Проект Джанда. Стан розвитку теорії політичних партій та партійних систем в Україні.

3. Регулювання діяльності політичних партій

Інституалізація політичних партій. Політичні партії як інститут

громадянського суспільства. Правове регулювання відносин, пов'язаних з утворенням, організацією й функціонуванням політичних партій. Свобода утворення та діяльності політичних партій. Обмеження на створення і діяльність політичних партій. Порядок реєстрації політичних партій. Припинення діяльності політичних партій. Організаційна структура політичних партій. Основні структурні рівні політичної партії. Партійне керівництво. Типи партійного керівництва. Партійні коаліції і їх типи. Теорія коаліцій. Фінансування політичних партій. Регламентація фінансової діяльності політичних партій. Джерела фінансування політичних партій. Заборонені види фінансових джерел політичних партій. Лімітування фінансування політичних партій. Цільове і нецільове приватне фінансування. Державне фінансування та його види. Основні системи державного фінансування. Механізми контролю за фінансуванням політичних партій.

4. Класифікація політичних партій та партійних систем

Основні підходи до типології партій. Основні типи політичних партій: кадрова партія, масова партія, партія-виборців. Національно-визвольні, транзитні партії. Види політичних партій: партія-комітет, партія-громада, народна партія, революційна партія, фашистська партія.

Класифікація політичних партій: за розміром, за рівнем репрезентативності, за походженням, на основі організаційного, класового, ідеологічного критеріїв, на основі відношення до політичної системи. Визначення поняття “партійна система”. Фактори, що визначають конфігурацію партійної системи. Зasadничі основи типології партійних систем. Типології партійних систем на основі кількісного та якісного критеріїв. Основні типології партійних систем: М. Дюверже, Дж. Блонделя, Дж. Сарторі, Дж. Смітта, П. Маєра. Типологія партійних систем перехідних держав.

5. Становлення та розвиток багатопартійності сучасної України

Зародження вітчизняної багатопартійності в період радянської перебудови (1987-1991 рр.). Розвиток вітчизняних політичних партій на початку посткомуністичного періоду (1992-2002 рр.). Зміни в конфігурації української багатопартійності у результаті Помаранчевої революції (2004-2010 рр.). Трансформація характеру багатопартійності за підсумками президентської кампанії 2010 року. Сучасний період розвитку політичних партій в Україні (від 2014 р.).

6. Розвиток партійної системи сучасної України

Формування та оформлення атомізованої партійної системи в Україні (1990-1995 рр.). Становлення вітчизняної партійної системи поляризованого плюралізму (1996-2004 рр.). Трансформація партійної системи України у систему поміркованого плюралізму (2005-2010 рр.). Еволюція партійної системи України у напрямі системи з “партією-гегемоном” (2010-2013 рр.). Зміни партійної системи у постреволюційний період розвитку України (від 2014 р.)

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Примуш М.В. Історія і теорія політичних партій. Донецьк, 2000.
2. Примуш М.В. Політичні партії: історія та теорія. К., 2008.

3. Обушний М.І., Примуш М.В., Шведа Ю.Р. Партологія : навчальний посібник / за ред. М.І. Обушного. Друге видання, виправлене і доповнене. К., 2017. 432 с.
4. Трансформація партійної системи: український досвід у європейському контексті / за ред. Ю. Якименка. Київ : Центр Разумкова, 2017. 428 с. URL : http://razumkov.org.ua/uploads/article/2017_PARTII.pdf
5. Українська багатопартійність: політичні партії, виборчі блоки, лідери (кінець 1980-х – початок 2012 рр.). Енциклопедичний довідник / ра ред. М. Кармазіної. К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 588 с.
6. Шведа Ю. Політичні партії. Енциклопедичний словник. Львів, 2005.
7. Шведа Ю. Теорія політичних партій та партійних систем. Львів. Тріада плюс, 2004.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА І МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

1. Сутність державної політики та місцевого самоврядування

Політика як суспільне явище. Суб'єкти та об'єкти політики. Політичні суб'єктність. Суть державної політики. Властивості державної політики. Етапи вироблення державної політики. Державна політика як ціле формуючий фактор діяльності органів державної влади. Суть поняття, ознаки та основні принципи місцевого самоврядування. Функції та повноваження місцевого самоврядування. Методи місцевого самоврядування. Основні теорії місцевого самоврядування (громадівська, державницька, муніципального дуалізму).

2. Організація роботи Верховної Ради України

Досвід організації та роль парламентів світу. Організаційна будова Верховної Ради. Організаційно-правові форми і методи роботи Верховної Ради. Організація роботи комітетів, комісій та депутатських груп та фракцій Верховної Ради. Організація роботи Голови Верховної Ради України та його заступників. Організація роботи народних депутатів України. Структура, функції та організація роботи апарату Верховної Ради.

3. Організація роботи Президента України

Місце та роль Президента в системі державних органів. Організація і проведення виборів Президента України. Організація діяльності Президента України. Функції Президента. Formи і методи діяльності Президента України. Організація взаємодії Президента України із законодавчою, виконавчою та судовою владою. Організація роботи Офісу Президента України.

4. Організація роботи органів державної виконавчої влади в Україні

Місце кабінету міністрів в системі державних органів України. Структура Кабінету Міністрів та розподіл повноважень. Функції Кабінету Міністрів України. Formи та методи діяльності Кабінету Міністрів. Апарат Кабінету міністрів України. Система, порядок формування та організація діяльності центральних органів виконавчої влади. Структура та функції центральних органів виконавчої влади. Порядок формування місцевих державних адміністрацій. Структура та організація роботи місцевих державних адміністрацій. Голова місцевої державної адміністрації та його заступники, їх повноваження й організація роботи.

5. Організація роботи органів судової влади та правоохоронної системи України

Судова влада як самостійна гілка влади в Україні. Організація роботи органів судової влади. Конституційний Суд України. Організація роботи судів загальної юрисдикції. Верховний Суд України. Організація роботи Вищої ради юстиції. Організація роботи прокуратури. Організація роботи органів внутрішніх справ. Організація роботи інших правоохоронних органів (СБУ, митні органи, органи охорони держкордону, державна податкова адміністрація та ін.).

6. Сучасна система місцевого самоврядування в Україні

Система місцевого самоврядування. Система сучасних форм здійснення місцевого самоврядування. Елементи системи місцевого самоврядування в Україні. Територіальна громада. Сільська, селищна, міська та районна в місті ради. Сільський, селищний, міський голова. Староста. Виконавчі органи сільської, селищної, міської рад. Районні та обласні ради. Інституції самоорганізації населення.

7. Формування та організація діяльності органів місцевого самоврядування в Україні

Вибори в системі місцевого самоврядування. Основні етапи та принципи організації виборів. Формування системи місцевого самоврядування: місцевих рад, районної та обласної рад, органів самоорганізації, посадових осіб, виконавчих органів місцевого самоврядування. Правовий статус та організаційна будова місцевих рад. Функції та компетенція місцевих рад. Formи та методи діяльності місцевих рад. Організація роботи постійних і тимчасових комісій місцевих рад. Організація роботи посадових осіб місцевого самоврядування (сільського, селищного, міського голови, секретаря ради, голови обласної, районної ради та його заступників). Організація роботи депутатів місцевих рад. Організація діяльності виконавчих органів місцевих рад. Правові, організаційні, матеріально-технічні форми роботи виконавчих комітетів місцевих рад. Основні методи роботи виконавчих комітетів місцевих рад. Функції та компетенції виконавчих органів рад. Організація роботи апарату, відділів, управлінь, комісій та інших виконавчих органів місцевих рад

8. Formи безпосередньої участі територіальної громади

Місцеві референдуми. Ініціативні та імперативні референдуми. Стадії проведення місцевих референдумів. Загальні збори громадян за місцем проживання. Класифікації зборів. Функції загальних зборів. Компетенції зборів. Порядок проведення загальних зборів громадян за місцем проживання. Місцеві ініціативи та громадські слухання. Види місцевих ініціатив. Механізм реалізації місцевої ініціативи. Громадські слухання. Інформаційні та проблемні громадські слухання. Підготовка та проведення громадських слухань. Органи самоорганізації населення. Повноваження органів самоорганізації населення. Formи організації роботи органів самоорганізації населення.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник / І.І. Бодрова, С.В. Болдирев, В.О. Величко та ін. ; за ред. С.Г. Серьогіної ; 4-те вид., переробл. та допов. Харків : Право, 2017. 392 с.

2. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : посіб. для підготовки до іспиту / уклад.: С.Г. Серьогіна, І.І. Бодрова, С.В. Болдирєв, П.М. Любченко та ін.; за заг. ред.. С.Г. Серьогіної. Х., 2017. 373 с.
3. Журавський В.С., Серьогін В.О., Ярмиш О.Н. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. К.: Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2004. 672 с.
4. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник / за ред. Я.Ю.Кондратьєва. К.: Юрінком Інтер, 2003. 464 с.
5. Куковлевська Ж.Д. Правові основи місцевого самоврядування : навч. посіб. К. : КНЕУ, 2006. 166 с.
6. Лазор О.Д. Основи місцевого самоврядування : навчальний посібник. 3-те видання доповнене і перероблене. К. : Центр навчальної літератури, 2003. 432 с.
7. Лазор О.Д., Лазор О.Я. Місцеве самоврядування. Вітчизняний та зарубіжний досвід : навчальний посібник. Видання друге, доповнене і перероблене. К. : Дакор, 2005. 560 с.
8. Основи місцевого самоврядування : науково-практичний посібник / авт. кол. за заг. ред. В.М. Олуйка. Хмельницький : ЦППК, 2008. 730 с.

ПОЛІТИЧНІ ЕЛІТИ І ЛІДЕРСТВО

Тема 1. Еліта як категорія політичної науки

“Еліта” як одне з основних політологічних понять. Підходи до трактування елітарності. Інституційне визначення еліти та її визначення як соціальної групи. Ресурси політичної еліти. Головні риси політичної еліти.

Методи дослідження еліти. Системний метод, структурно-функціональний метод, синергетичний метод, позиційний аналіз, репутаційний аналіз, концептуальний метод.

Основні чинники елітарності суспільства. Теорії обґрунтування еліт.

Тема 2. Зародження та розвиток уявлень про еліту та соціальну нерівність

Зародження та розвиток ідей елітарності в країнах Стародавнього Сходу (Китай, Індія). Розквіт елітарних ідей в Стародавній Греції (Геракліт, Сократ, Платон, Арістотель). Ідеї елітарності за часів Стародавнього Риму (Сенека, Цицерон). Середньовічні вчення церкви та трансформація елітистських ідей. А. Августин, Д. Ареопагіт, Т. Аквінський. Розвиток елітизму в період Відродження. Н. Макіавеллі. Особливості елітарних ідей в Новий час. Т. Гоббс, Дж. Локк, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, Г. Гегель, Ф. Ніцше. Передумови становлення класичних теорій еліти (кін. XIX-поч. ХХ ст.). «Політичний клас» Г. Москі. Аристократична та демократична тенденції формування політичного класу. Теорія еліти В. Парето. Теорія «циркуляції еліт». Типи еліт. Елітарна концепція Р. Міхельса. «Залізний закон олігархічних тенденцій». Теорії еліти В. Липинського та Д. Донцова.

Тема 3. Теорії обґрунтування елітизму

Іrrаціональне обґрунтування елітизму (томізм, неотомізм, персоналізм, харизматизм). Біологічне обґрунтування елітизму. Психологічне обґрунтування елітизму. Ціннісні концепції еліти. Структурно-функціональне обґрунтування елітизму. Технократичний напрям елітизму. Теорія плюралізму еліт.

Тема 4. Поняття політичної еліти, її структура та типологія

Поняття політичної еліти. Суть політичної еліти. Формальна та неформальна структура політичної еліти. Функції політичної еліти. Ефективність політичної еліти. Типологія політичної еліти. Поняття легітимності політичної еліти. Джерела легітимності політичної еліти. Кризи легітимності політичної еліти.

Тема 5. Формування та рекрутування політичної еліти

Механізми формування та відтворення політичних еліт. Системи рекрутування еліти. Моделі елітотворення. Канали рекрутування політичної еліти. Основні чинники елітної мобільності.

Тема 6. Сутність політичного лідерства

Суть політичного лідерства. Функції політичного лідерства. Концепції та теорії політичного лідерства. Типологія політичного лідерства. Механізми формування політичного лідерства. Механізми формування іміджу політичного лідера. Засоби оптимізації політичного іміджу.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

- Гошовська В.А., Пашко Л.А. Політичне лідерство : навчальний посібник. К. : НАДУ, 2013. 112 с.
- Кухта Б. Політична еліта (кратократичний аспект). Львів : ЦПД, 2011. 420 с.
- Мандзій Л.С. Політична еліта: історія та теорія : навчальний посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 365 с.

ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Тема 1. Сутність і зміст PR

PR в повсякденному житті. Класифікація визначень зв'язків з громадськістю. Особливості PR як соціального інституту. Мета PR-діяльності. Предмет PR. Система суб'єктів PR. Значення публічної інформації у PR-діяльності. PR як управлінська, соціально-практична, ринкова діяльність, наука та мистецтво налагодження зв'язків з громадськістю. Засоби PR. Репутація як результат PR-діяльності. Моделі PR-діяльності (за Дж. Грюнігом): пропагандистська, інформування, одно- та двосторонніх комунікацій. Інші моделі: колесо Д. Бернштейна, прагматична, альтруїстична, компромісна. Значення зв'язків з громадськістю в демократичному та авторитарному суспільствах. PR і суміжні дисципліни. Місце зв'язків з громадськістю в політичних технологіях. Зв'язки з громадськістю vs маркетинг, реклама, пропаганда, журналістика, лобіювання. Принципи та функції PR.

Тема 2. Витоки та історія розвитку PR

Витоки PR в стародавній історії. Елементи сучасних PR у стародавніх суспільствах. Розвиток ораторського мистецтва і становлення риторики в античні часи. Використання прийомів PR у Середньовіччі католицькою церквою. Зародження основ професійних PR в США. Інституціоналізація PR в США. Перші PR-фірми та професійні PR-мени. Загальні причини становлення та розвитку PR. Поширення практики зв'язків з громадськістю на всі сфери життя суспільства. Глобалізація PR як професійної системи. Етапи розвитку та моделі сучасних зв'язків з громадськістю. Стан PR в Україні

Тема 3. Підрозділи PR організації

PR як функція менеджменту. Функції техніка комунікацій та експерта, радника. Місце та роль зв'язків з громадськістю в життєдіяльності сучасної організації. Корпоративна культура та імідж організації. PR-відділ організації: переваги та недоліки. Корпоративні комунікації та їх значення для організації. PR-служба в роботі з персоналом (внутрішній PR).

ЗМІ в сучасному суспільстві. Канали фінансування ЗМІ: реклама, підписка, спонсорство. Методи адміністративного впливу на журналістику. Сучасна прес-служба: структура, функції, різновиди. Форми і методи роботи прес-служби зі ЗМІ, громадськістю, політичними організаціями. Прес-центр: структура та функції. Функції прес-секретаря. PR-документи для ЗМІ. Типове PR-агентство. Схема побудови PR-агентств.

Тема 5. Громадська думка та PR

Сутність та характеристика громадської думки. Роль PR у формуванні громадської думки. Концепція впливу на цільові групи. Концепція подвійного громадського структурування сприйняття соціальних суб'єктів. Формування установок та мотивацій до дій – цілі впливу на громадську думку в практиці

PR. Методи дослідження громадської думки: формальні, неформальні, тіх- методики.

Тема 9. PR в кризових ситуаціях

Криза: поняття, різновиди. Способи упередження кризисних ситуацій. Управління в умовах кризи. Зв'язки з громадськістю як спосіб кризисного регулювання. Управління зв'язками з громадськістю в умовах кризи. Звернення до громадськості. Заходи кризових паблік рилейшнз: негайна реакція; надання повної інформації, навіть якщо вона негативна; призначення особи, що користується довірою у журналістів; фіксація всіх запитів журналістів і оперативна та повна відповідь на них; створення інформаційного центру. Посткризові заходи. Особливості антикризисного PR в політиці та громадському секторі. Проблеми та кризи «третього» (громадського) сектору. Репутація громадської організація та управління нею.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Маркітантов В.Ю., Рибщун О.В., Столляр Ю.В. Російська гібридна війна: від доктрини до тактики : навчальний посібник / В. Ю. Маркітантов, О. В. Рибщун, Ю.В. Столляр. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2018. 232 с.
2. Зражевська Н. І. Комуникаційні технології: лекції. Черкаси: Брама-Україна, 2010. 224 с.
3. Королько В. Зв'язки з громадськістю. Наукові основи, методика, практика: Підручник. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 831 с.
4. Куліш А. Public relations для громадських (недержавних) організацій. К.: АДЕФ-Україна, 2004. 126 с. <http://www.twirpx.com/files/mapr/pr/ff.pdf/>
5. Курбан О. В. PR у маркетингових комунікаціях: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2016. 246 с.
6. Малімон В.І. Комуникаційна політика в діяльності державного службовця: Навч. посібник. 2-ге вид. доп. і розш. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. 344 с.
7. Мойсеєв В.А. Паблік рілейшнз. К.: Академвидав, 2007. 240 с.
8. Павленко А. Маркетингові комунікації: сучасна теорія і практика. К.: КНЕУ, 2005. 408 с.
9. Почепцов, Г. Г. Паблік рілейшнз: навчальний посібник. Київ : Знання, 2004. 376 с.
10. Примак Т. О. PR для менеджерів і маркетологів: навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2013. 202 с.
11. Ромат Є. В. Зв'язки з громадськістю (базовий курс): навчальний посібник. Київ, 2016. 284 с.
12. Слісаренко І. Паблік рілейшнз у системі комунікації та управління: навчальний посібник. К. : МАУП, 2001. 104 с. URL : <http://www.twirpx.com/file/1309653/>
13. Тихомирова Є. Паблік рілейшнз у глобалізованому світі. К. : Наук.-вид. центр «Наша культура і наука», 2004. 489 с.

ПОЛІТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Тема 1. Політичний менеджмент як наука, навчальна дисципліна і практика

Сутність управління. Соціальне управління. Основні види управління (лінійне, функціональне, лінійно-функціональне управління персоналом). Загальні функції управління у сфері політики. Особливості й характерні ознаки

державного управління. Державна політика та її основні моделі. Обов'язкові елементи (процедури), дотримання яких дає можливість ефективно розробляти, визначати і реалізовувати держану політику. Інструменти здійснення державної політики. Основні визначення поняття «менеджмент». Види соціального управління. Політичний менеджмент. Об'єкт і предмет політичного менеджменту. Види політичного менеджменту. Методологічні засади дослідження проблем управління. Методи політичного менеджменту. Зростання ролі політичного менеджменту в сучасних умовах

Тема 2. Політичний менеджмент у системі управлінської практики

Публічне управління і його природа. Поділ влади і управління суспільством. Основні риси сучасного поділу влади. Принцип поділу управлінської праці. Ієархія. Види підпорядкування (лінійне, функціональне, тимчасове, оперативне). Характеристика публічного управління за М. Вебером. Недолік бюрократичних управлінських структур. Альтернатива бюрократичній формі управління.

Поділ політичного менеджменту за ступенем організаційної жорсткості, за критерієм розподілу повноважень, за критерієм «особистий фактор в управлінні».

Тема 3. Політичний лідер і політична команда

Політичний лідер. Основні способи висунення лідерів. Діяльнісний підхід до вивчення лідерства (А. Леонтьєв). Лідерство і керівництво. Найпоширеніші теорії політичного лідерства. Особистість лідера. Відносини між лідером і його прихильниками. Аналіз контексту, в якому лідерство має місце. Образ «Я-політика» і формула успіху останнього (за У. Джейсом). Типологія особистості політичних лідерів, розроблена Р. Зеллером. Гнучкість, продуктивність, швидкість і аналітичність мислення політичного лідера.

Поняття «політична управлінська команда». Якості політичної команди. «Ефект синергії». Правила командної роботи. Етапи становлення і розвитку політичної команди.

Організаційна культура політичної команди. Типи організаційної культури політичної команди. Основні підходи до професійної організації процесу розроблення стратегії політичної команди. Шляхи формування стратегічного мислення політичної командою.

Тема 4. Кар'єра як об'єкт політичного менеджменту

Поняття «кар'єра» у його вузькому і широкому розумінні. Професійна і посадова кар'єри. Етапи кар'єри: екстрадинамічна, динамічна, нормальна, повільна кар'єри. Динаміка творчої активності суб'єктів політики, які прийшли з різних сфер праці.

Кар'єрний простір і кар'єrne середовище. Система управління кар'єрою. Зміст процесу управління кар'єрою. Управління кар'єрою в державних органах і його завдання. План кар'єри державного службовця. Концептуальні моменти, що мають визначати кадрову політику держави.

Тема 5. Маніпулювання суспільною свідомістю в політичному менеджменті

Суть маніпулювання в політичному управлінні. Принципи політичного маніпулювання. Головні ознаки маніпуляції. Завдання та цілі маніпулювання в

політичному менеджменті. Механізми політичного маніпулювання. Маніпуляційні технології як інструмент політичного менеджменту.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Головатий М.Ф. Політичний менеджмент: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К., 2010.
2. Нечитайло В., Березенська О. Політичний менеджмент : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський. 2012.
3. Токовенко В.В. Політичне керівництво і державне управління: проблеми взаємовідносин та оптимізація взаємодії: монографія. К., 2001.

Питання до комплексного іспиту

1. Проаналізуйте теологічний ідеалізм Августина і Ф. Аквінського.
2. Теоретичні погляди ідеалістів на міжнародні відносини.
3. Розкрийте сутність реалізму та його основні положення.
4. Проаналізуйте відмінності між неorealізмом та класичним реалізмом.
5. Охарактеризуйте проблеми гендерної ідентичності в міжнародних відносинах.
6. Концепції неомарксизму та її найважливіші розбіжності із класичним марксизмом.
7. Назвіть та охарактеризуйте основні фази міжнародних конфліктів
8. Геополітичні інтереси та національна безпека України в умовах гіbridної війни з Росією.
9. Охарактеризуйте вчення про державу і право у поглядах Н. Макіавеллі.
10. Яку роль справила політична ідеологія утопічного соціалізму Томаса Мора і Томазо Кампанелли на розвиток суспільства у країнах Західної Європи.
11. Розкрийте погляди Ф. Ніцше на війну і мир, революцію як загрозу культурі.
12. Проаналізуйте та спів ставте політичні погляди Платона та Арістотеля на державу та суспільство.
13. Охарактеризуйте особливості політичної думки Середньовіччя.
14. Розкрийте проблеми взаємозв'язку між представниками натовпу і державою у політичних поглядах Хосе Ортеги-і-Гасета («Повстання мас»).
15. Проаналізуйте концепцію влади і бюрократії у поглядах М. Вебер, Р. Міхельс, А. Бентлі.
16. Політичні ідеї мислителів Київської Русі
17. Політичні ідеї українських полемістів. «Конституція» Пилипа Орлика.
18. Погляди представників Кирило-Мефодіївського товариства про державно-політичний устрій.
19. Політичні концепції В. Винниченка і М. Грушевського.
20. Основні напрями сучасної політичної науки

21. Охарактеризуйте структуру парламентів та їх функції у країнах Західної Європи.
22. Розкрийте систему поділу влад за парламентської форми правління.
23. Визначте позицію глави держави за парламентської форми правління у країнах Західної Європи.
24. Охарактеризуйте позицію глави держави в умовах напівпрезидентської форми правління.
25. Розкрийте систему виконавчої влади та її роль в політичному житті за умов парламентської форми правління.
26. Охарактеризуйте місце уряду в системі Вестмінстерської демократії.
27. Особливості формування та функціонування коаліційного уряду у країнах Західної Європи.
28. Місце і роль референдумів у політичному житті європейських країн.
29. Сутність політичного конфлікту: основні форми та моделі.
30. Розкрийте основні парадигми у вивчені політики та проаналізуйте їх.
31. Охарактеризуйте традиційні форми політичної влади.
32. Розкрийте поняття та типологію груп інтересів.
33. Визначте сутність легальності та легітимності політичної влади. Криза легітимності.
34. Розкрийте поняття та структуру політичної системи.
35. Охарактеризуйте політичну систему як сукупність політичних ролей.
36. Охарактеризуйте державу як інститут політичної системи.
37. Охарактеризуйте критерії типології політичних систем .
38. Розкрийте сутність та особливі властивості тоталітаризму.
39. Проаналізуйте механізми формування політичної демократії.
40. Охарактеризуйте формування змісту технологічних знань.
41. Розкрийте різноманітність політичних технологій.
42. Визначте підходи щодо способу формування технологій.
43. Розкрийте зміст та структуру політичного рішення.
44. Розкрийте структуру політичної ситуації.
45. Охарактеризуйте основні рівні процесу прийняття політичних рішень.
46. Проаналізуйте роль управлінської еліти в процесах імплементації.
47. Охарактеризуйте технології агітаційно-пропагандистського маркетингового принципу. i
48. Становлення партисипаторної моделі взаємодії держави і груп інтересів.
49. Інститут лобізму: проблеми соціальної ефективності.
50. На прикладах із політичного життя сучасної України проілюструйте основні функції практичної політології.
51. Розкрийте причину появи політичних технологій.
52. Розкрийте суть поняття «групи інтересів», та наведіть приклади політичного представництва груп інтересів .
53. Проаналізуйте американську і канадську моделі правового регулювання лобізму.
54. Вкажіть основні функції, які виконує політичний імідж у суспільстві та розкрийте їх.
55. Проаналізуйте способи і методи політичного маркетингу.
56. Охарактеризуйте специфіку та форми політичної реклами.

- 57.Характеристика прикладного аналізу його методологія та особливості здійснення
- 58.Особливості становлення етнополітичної думки в Україні.
- 59.Розкрийте стадії та концепція етногенезу.
- 60.Проблеми сумісності демократії і націоналізму.
- 61.Проаналізуйте моделі розв'язання етнополітичних конфліктів.
- 62.Концепція державної етнополітики в Україні.
- 63.Моделі управління етнополітичними процесами.
- 64.“Еліта” як категорія політичної науки. Основні чинники елітарності суспільства.
- 65.Поняття та суть політичної еліти. Головні риси політичної еліти.
- 66.Механізми формування та канали рекрутування політичної еліти.
- 67.Типологія політичного лідерства.
- 68.Основні риси політичного іміджу лідера. Механізми формування іміджу політичного лідера.
- 69.Суть поняття політична партія. Роль партій у житті суспільства
- 70.Етапи історичного розвитку політичних партій
- 71.Визначення функцій партій та їх типологія
- 72.Поняття, етапи та форми інституалізації політичних партій
- 73.Трансформація партійної системи України. Особливості сучасної партійної системи України.
- 74.Особливості основних типів партійних систем
- 75.Характеристика основних типів багатопартійних систем
- 76.Суть поняття, ознаки та основні принципи місцевого самоврядування
- 77.Організаційна будова Верховної Ради
- 78.Організація діяльності Президента України
- 79.Місце кабінету міністрів в системі державних органів України
- 80.Судова влада як самостійна гілка влади в Україні
- 81.Елементи системи місцевого самоврядування в Україні
- 82.Форми безпосередньої участі територіальної громад.
- 83.Поняття та види політичного менеджменту.
- 84.Маніпуляційні технології як інструмент політичного менеджменту.
- 85.Поняття кар'єрного простору і кар'єрного середовища у світі політики.
Система управління кар'єрою.
- 86.Поняття «політична управлінська команда». Етапи становлення і розвитку політичної команди.
- 87.PR як управлінська, соціально-практична, ринкова діяльність, наука та мистецтво налагодження зв'язків з громадськістю. Засоби PR.
- 88.Роль PR у формуванні громадської думки. Концепція впливу на цільові групи.
- 89.Зв'язки з громадськістю як спосіб кризисного регулювання.
- 90.Місце та роль зв'язків з громадськістю в життєдіяльності сучасної громадської організації.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Критерії оцінювання знань студентів з комплексного екзамену з політології розроблені на основі “Положення про критерії оцінювання знань студентів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка”(відповідно до вимог ECTS).

Комплексний екзамен з політології є окремим кредитним модулем і оцінюється за 100 – бальною шкалою:

Кожне питання оцінюється 100 балами, загальна оцінка виводиться як середнє арифметичне.

Таблиця відповідності шкал оцінок якості засвоєння навчального матеріалу

Національна шкала	Критерії оцінювання
відмінно (90-100 балів)	Здобувач вищої освіти виявляє глибокі фундаментальні знання з дисциплін, повно викладає вивчений матеріал, виявляє розуміння предмета висловлювання, розуміє можливість різних тлумачень однієї тієї ж проблеми, вміє оцінювати аргументи для її доведення, формулює своє бачення проблеми, виявляє розуміння матеріалу, може обґрунтовувати свої судження, застосовувати знання на практиці у нестандартних ситуаціях, наводити необхідні приклади, викладає матеріал логічно, послідовно, вживає мовні засоби відповідно до спеціальності.
добре (75-89 балів)	Якщо відповідь здобувача вищої освіти відповідає тим самим вимогам, що і для оцінки „відмінно“, але при цьому здобувач вищої освіти допускає 1-2 помилки, які сам виправляє, і 1-2 недоліки в послідовності викладу матеріалу та мовному оформлення висловлювання. Здобувач вищої освіти уміє наводити власні приклади на підтвердження нових думок, може застосовувати вивчений матеріал у стандартних і дещо змінених ситуаціях.
задовільно (60-74 бали)	Якщо здобувач вищої освіти виявляє знання і розуміння основних положень дисциплін, але викладає матеріал неповно і допускає неточності у визначенні понять; не вміє досить глибоко і доказово обґрунтовувати свої судження і наводити приклади; не в змозі захистити проект побудови системи роботи з певних тем дисципліни; викладає матеріал непослідовно і допускає помилки в мовному оформленні викладу.
незадовільно (0-59 балів)	Якщо здобувач вищої освіти виявляє незнання більшої частини вивченого матеріалу, не володіє методичним апаратом, допускає помилки у формулюванні понять, які спотворюють їх зміст, не вміє самостійно побудувати систему вивчення певних тем, хаотично і невпевнено викладає матеріал. Здобувач вищої освіти неспроможний виконати стандартні завдання навіть після спрямувальних питань викладача.